

IZVJEŠĆE O POJAVAMA GOVORA MRŽNJE I KAZNENIH DJELA UČINJENIH IZ MRŽNJE

U BOSNI I HERCEGOVINI U RAZDOBLJU
OD LIPNJA 2018. GODINE DO LIPNJA 2019. GODINE

**IZVJEŠĆE O POJAVAMA GOVORA MRŽNJE I KAZNENIH
DJELA UČINJENIH IZ MRŽNJE
U BOSNI I HERCEGOVINI U RAZDOBLJU**

OD LIPNJA 2018. GODINE DO LIPNJA 2019. GODINE

Sarajevo, 2019.

Edicija Ljudska prava Sarajevskog otvorenog centra

Broj publikacije: 70

Naslov: Izvješće o pojavama govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini u razdoblju od lipnja 2018. godine do lipnja 2019. godine

Urednik: Jozo Blažević

Lektura i korektura: Klaudija Mlakić Vuković

Prijelom i dizajn: Vanja Lazić

Nakladnik: Sarajevski otvoreni centar, www.soc.ba

Za nakladnika: Emina Bošnjak

@Sarajevski otvoreni centar, www.soc.ba

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cijele publikacije ili njenih dijelova poželjno je, uz obvezno prethodno pismeno informiranje nakladnika na e-mail: office@soc.ba.

Izvješće obuhvaća razdoblje od 1. 6. 2018. godine do 1. 6. 2019. godine. Podatci predstavljeni u ovoj publikaciji prikupljeni su radom članica Koalicije za borbu protiv govora mržnje i zločina iz mržnje – Udruge BH novinari, Vijeća za tisak i online medije u BiH i Sarajevskog otvorenog centra.

Publikacija je izrađena u okviru projekta koji financira Stalna misija Kraljevine Nizozemske pri OSCE-u u Beču. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost nakladnika i ni na koji način ne odražava stavove donatora.

Kingdom of the Netherlands

IZVJEŠĆE O POJAVAMA GOVORA MRŽNJE I KAZNENIH
DJELA UČINJENIH IZ MRŽNJE U BOSNI I HERCEGOVINI
U RAZDOBLJU OD LIPNJA 2018. GODINE DO LIPNJA
2019. GODINE

Sarajevo, 2019.

SADRŽAJ

.....

Sažetak

1. Uvod	7
2. Pravna regulacija govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje u BiH	8
3. Motivi kaznenih djela učinjenih iz mržnje	13
4. Žrtve govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje	16
4.1. LGBTI osobe	19
4.1.1. Kaznena djela učinjena iz mržnje nad LGBTI osobama	19
4.1.2. Govor mržnje prema LGBTI osobama	20
4.2. Govor mržnje prema novinarima_kama	21
4.3. Vijeće za tisak u Bosni i Hercegovini	29
5. Dobre prakse	36
Literatura	39
O Koaliciji za borbu protiv govora mržnje i zločina iz mržnje	42
O BH novinarima	43
O Sarajevskom otvorenom centru	44

SAŽETAK

Tijekom 2016. i 2017. godine došlo je do unapređenja zakonskog okvira kada su u pitanju govor mržnje i kaznena djela učinjena iz mržnje. Unatoč tome, budući da bosanskohercegovačko društvo općenito nije dovoljno senzibilizirano, a stručnjaci_kinje koji_e se bave ovom oblasti nisu dovoljno educirani_e, u praksi ova kaznena djela i dalje nisu odgovarajuće prepoznata, procesuirana i sankcionirana. Sve ovo doprinosi tome da žrtve govora mržnja i kaznenih djela učinjenih iz mržnje *de facto* najčešće ostaju nezbrinute, a djela neprocesuirana, što nekažnjenim počiniteljima_cama u ovakvim slučajevima šalje vrlo jasnu poruku da su njihova djela prihvatljiva i opravdana. Stoga žrtve i potencijalne žrtve govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje (pripadnici_e manjinskih skupina) nisu u mogućnosti voditi siguran i bezbrižan život sa svim temeljnim ljudskim pravima. Naime, ova prava su im uskraćena i/ili ograničena jer dijele neke od zaštićenih karakteristika zbog kojih mogu biti žrtve govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje.

Unatoč tome što je legislativa poboljšavana u proteklom razdoblju, ni država ni nadležne ustanove za ovu oblast nisu uradile ništa kako bi se ova kaznena djela počela prvo prepoznavati, potom procesuirati, te na kraju odgovarajuće i sankcionirati. U prilog ovome govori i činjenica da država ne poduzima apsolutno ništa za sustavnu edukaciju policijskih službenika_ca, tužitelja_ica, sudaca_tkinja na ovu tematiku i problematiku, dok neke pravosudne ustanove nisu zainteresirane ni za suradnju kako bi svoje stručnjake_inje educirale kroz neformalni sustav obrazovanja.

Iz svega navedenog očito je da izostaje odnos povjerenja između žrtava govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje i policije i pravosuđa. Zapravo, ova se kaznena djela ne prijavljuju policiji i pravosuđu, ili zbog straha, ili zbog izostanka povjerenja u cijeli lanac kaznenog progona.

Nužno je kontinuirano senzibilizirati i educirati policijske službenike_ce, tužitelje_ice, suce_tkinje o tematici i problematici govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje, kako bi se promijenila prvenstveno njihova svijest, ali i unaprijedilo znanje i vještine o težini problema koju ova kaznena djela imaju po žrtve, a potom razvila i svijest i povjerenje žrtava da ta djela i prijave. Također, potrebno je poboljšanje trenutnog zakonskog okvira, odnosno harmonizacija kaznenih zakona u Federaciji BiH i Brčko distriktu s kaznenim zakonom Republike Srpske.

1. UVOD

.....

S obzirom na to da u Bosni i Hercegovini izostaje institucionalno djelovanje kada su u pitanju govor mržnje i kaznena djela učinjena iz mržnje, veliki su dio posla i obveza preuzele organizacije civilnog sektora i neovisna tijela koja se bave promidžbom i zaštitom ljudskih prava. U kontekstu Bosne i Hercegovine govor mržnje i kaznena djela učinjena iz mržnje najčešće su usmjerena na LGBTI osobe, Rome_kinje, povratničke zajednice te vjersku i sakralnu imovinu.

U praksi i dalje ne postoje institucionalni mehanizmi, što znači da policijske agencije i pravosude i dalje ne prikupljaju sustavno informacije o ovim kaznenim djelima, te ne postoji formalna edukacija stručnjaka_inja na ovu tematiku i problematiku. Ovi nedostaci izravno vode do problema da ova kaznena djela u velikom broju slučajeva ostaju neprimijećena, pravno neprepoznata i neprocesuirana ili pogrešno procesuirana. Naime, dolazi do toga da u određenim slučajevima i ako se sankcija izrekne, ona nije odgovarajuća, odnosno nije proporcionalna učinjenom kaznenom djelu, jer se mržnja kao otežavajuća okolnost vrlo često ili skoro nikako ne uzima u obzir.

Iz svih spomenutih razloga, rad organizacija civilnog sektora i neovisnih tijela u ovoj oblasti, kao i podatci koje prikupljaju, pokazao se veoma korisnim jer bi u suprotnom svijest i educiranost o ovim kaznenim djelima ostale nedovoljno razvijene.

U izvješću koje se nalazi pred vama, zbog značajnosti, predstavljeni su prikupljeni podatci za LGBTI osobe, novinare_ke te podatci o kršenju Kodeksa za tisak i online medije BiH. SOC je dokumentirao podatke za LGBTI osobe, Udruga BH novinari za novinare_ke, dok je Vijeće za tisak i online medije u BiH dokumentiralo slučajeve kršenja Kodeksa za tisak i online medije BiH. Također, jedan od nedostataka u borbi protiv govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje je i taj što pojedine organizacije civilnog sektora, koje se bave ljudskim pravima marginaliziranih skupina, ne prikupljaju podatke o govoru mržnje, kao ni o incidentima, prekršajima i kaznenim djelima učinjenim iz mržnje, stoga podatci za druge marginalizirane skupine nisu predstavljeni u izvješću.

Prikupljeni podatci pokazali su se kao vrijedan dodatak u našem dosadašnjem radu, a bit će vrijedan i u budućem radu na osnaživanju društveno pogođenih kategorija u bh. društvu da prijavljuju slučajeve govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje, kao i izgradnji odnosa s policijskim i pravosudnim službenicima_ama, ali i kao dokaz kako bi nadležna tijela konačno preuzela odgovornosti koje se tiču njihovih nadležnosti u kontekstu ovih kaznenih djela.

Tijekom čitanja primijetit ćete da su dva poglavlja u cijelosti preuzeta iz publikacije *Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje – priručnik za Bosnu i Hercegovinu* (priredili Blažević, J. i Vasić, V.), Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2016.

Nekoliko je razloga zbog kojih smo se odlučili za ovaj postupak. Tema kaznenih djela učinjenih iz mržnje, kao i problemi koji se vezuju za nju, u kontekstu Bosne i Hercegovine, detaljno su obrađeni u našoj publikaciji od prije dvije godine. Budući da su terminološka određenja, pravni okvir i mehanizmi njegove primjene detaljno predstavljani, smatrali_e smo prikladnim samo prenijeti ta znanja i u ovu publikaciju, tim prije što su i autor_ica i nakladnik isti_e za obje publikacije.

2. PРАВНА REGULACIЈА KAZNENIH DJELA UČINJENIH IZ MRŽNJE U BIH

.....

S obzirom na to da ne postoji međunarodna, općeprihvaćena definicija kaznenih djela učinjenih iz mržnje, države koje su regulirale ovaj pravni koncept definiraju kaznena djela učinjena iz mržnje kao postojanje kaznenog djela (radnja koja je već propisana kao kazneno djelo) i posebnog motiva/predrasude (rasna pripadnost, boja kože, vjeroispovijest, nacionalno ili etničko podrijetlo, invaliditet, spol, seksualna orijentacija ili rodni identitet).^{1,2}

Zakonodavstvo Bosne i Hercegovine

Danas postoje dva modela uvođenja kaznenog djela učinjenog iz mržnje u kaznene zakone. Prvi model regulira kaznena djela učinjena iz mržnje kroz propisivanje posebnog kaznenog djela u kaznenom zakonu. Drugi model propisuje otežavajuće okolnosti za kaznena djela učinjena iz mržnje.³ U Bosni i Hercegovini, kaznena djela učinjena iz mržnje su regulirana kombinacijom ovih dvaju modela. Kaznenim zakonima entiteta i Brčko distrikta propisano je kazneno djelo izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti, ali i definiran pojam kaznenog djela učinjenog iz mržnje, kao i otežavajuće okolnosti u slučaju takvog kaznenog djela.

Kaznena djela učinjena iz mržnje regulirana su kroz četiri kaznena zakona. *Krivični zakon Bosne i Hercegovine* regulira kaznena djela učinjena iz mržnje kroz članak 145a (izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti).⁴

1 Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 64/17

2 Detaljnije o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje i međunarodnim standardima značajnim za ovu oblast: Blažević, J. (2019), Izvješće o pojavama govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini u razdoblju od lipnja 2017. godine do lipnja 2018. godine

3 Lučić-Ćatić, M. i Bajrić, A. (2013), Procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini

4 http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Krivični_zakon_BiH_izmjene_i_dopune_8_10_bos.pdf

Krivični zakon Republike Srpske regulira spomenuta kaznena djela kroz nekoliko članaka:

- Članak 123, stavak (1), točka 21 – definicija kaznenog djela iz mržnje,
- Članak 125, stavak (2) – teško ubojstvo,
- Članak 132, stavak (2) – teška tjelesna ozljeda,
- Članak 165, stavak (2) – silovanje,
- Članak 226, stavak (1), točka 7 – teška krađa,
- Članak 227, stavak (2) – razbojništvo,
- Članak 228, stavak (2) – razbojnička krađa,
- Članak 240, stavak (3) – oštećenje i oduzimanje tuđe stvari,
- Članak 358, stavak (2) – izazivanje nereda,
- Članak 359 – javno izazivanje i poticanje nasilja i mržnje,
- Članak 363, stavak (1) – nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi ili javnom skupu,
- Članak 369, stavak (3) – povreda groba ili umrle osobe,
- Članak 394, stavak (5) – izazivanje opće opasnosti.⁵

Šest godina nakon regulacije kaznenih djela učinjenih iz mržnje u Republici Srpskoj, Federacija Bosne i Hercegovine 2016. godine učinila je isto Krivičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine. Ovim izmjenama i dopunama kaznena djela učinjena iz mržnje definirana su kao „*svako kazneno djelo učinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjerskog uvjerenja, nacionalnog ili etničkog porijekla, jezika, invaliditeta, spola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta druge osobe*. Zakonom je također predviđeno da će ovakvo postupanje uzeti kao otežavajuća okolnost ako ovim Zakonom nije izričito propisano teže kažnjavanje za kvalificirani oblik kaznenog djela učinjenog iz mržnje“.

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine također regulira kaznena djela učinjena iz mržnje, i to sljedećim člancima:

- Članak 163 – izazivanje narodnosne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti,
- Članak 166c – ubojstvo,
- Članak 203, stavak (4) – silovanje,
- Članak 293 – oštećenje tuđe stvari.⁶

Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine kažnjava kaznena djela učinjena iz mržnje člankom 160 – izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti.⁷ Ovaj zakon u osnovnim pojmovima propisuje značenje *mržnje* kao pobude za izvršenje kaznenog djela učinjenog iz mržnje: „Mržnja predstavl-

⁵ <https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/Krivični-zakonik-Republike-Srpske-2017.pdf>

⁶ <http://www.privredahnk.gov.ba/Web%20page/Zakoni/KAZNENI%20ZAKON%20FBiH.pdf>

⁷ http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/zakoni/Krivični_zakon_Brcko_distrikta_10_03_bos_web.pdf

ja pobudu za činjenje kaznenog djela, propisanog ovim Zakonom, koja je u cjelini ili djelomično zasnovana na razlikama po osnovu stvarnog ili pretpostavljenog etničkog ili nacionalnog porijekla, jezika ili pisma, vjerskih uvjerenja, rase, boje kože, spola, spolne orijentacije, političkog ili drugog uvjerenja, socijalnog porijekla, društvenog položaja, dobi, zdravstvenog statusa ili drugih osobina ili zbog dovođenja u vezu sa osobama koje imaju neku od navedenih različitih osobina.⁸ U slučajevima kada je kazneno djelo učinjeno iz mržnje kako je propisano u članku 2. stavak 37. ovog zakona, sud će to uzeti kao otežavajuću okolnost i izreći veću kaznu osim ako zakon ne propisuje teže kažnjavanje za kvalificirani oblik kaznenog djela.

Krivični zakon BD-a propisuje mržnju kao kvalifikatornu okolnost kod kaznenih djela: ubojstvo, teška tjelesna ozljeda, silovanje, teška krađa, razbojnička krađa, razbojništvo, oštećenje tuđe stvari, izazivanje opće opasnosti, uništenje ili oštećenje važnih gospodarskih objekata ili javnih sprava, oštećenje naprava na radu i nepropisno i nepravilno izvođenje građevinskih radova.

Pored Krivičnog zakona BiH, Krivičnog zakona FBiH, Krivičnog zakona RS-a te Krivičnog zakona BD-a BiH, ostali zakoni u kojima su regulirane slične odredbe naročito u vezi s izrazima i djelima koja izazivaju nacionalnu, vjersku ili rasnu mržnju su: zakoni o javnom redu i miru (ZoJRM) RS-a i BD-a BiH te kantona u FBiH; Zakon o javnom okupljanju BD-a BiH; zakoni o radio-televiziji RS-a i FBiH; Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima u Hercegovačko-neretvanskoj županiji.

Pravna regulacija govora mržnje u Bosni i Hercegovini⁹

U lipnju 2017. godine Narodna skupština Republike Srpske usvojila je Krivični zakon Republike Srpske kojim je, između ostalog, regulirano kazneno djelo javno izazivanje i poticanje nasilja i mržnje, što Republiku Srpsku čini prvom administrativnom jedinicom u BiH koja sankcionira poticanje na mržnju, govor mržnje i nasilje prema LGBTI osobama, ali i drugim marginaliziranim skupinama u BiH. Javno izazivanje i poticanje na nasilje i mržnju tako je zabranjeno na osnovi „**nacionalne, rasne, vjerske ili etničke pripadnosti, boje kože, pola, seksualnog opredjeljenja, invaliditeta, rodnog identiteta, porijekla ili kakvih drugih osobina.**“

Odredbe kojima se sankcioniraju poticanje na mržnju, govor mržnje i nasilje sadržane su i u kaznenim zakonima Federacije BiH i Brčko distrikta, ali su, nažalost, ograničene isključivo na zabranu izazivanja mržnje i poticanja na nasilje na nacionalnoj, etničkoj i vjerskoj osnovi. Ovakvim zakonskim okvirom nemoguće je sankcionirati poticanje na mržnju i nasilje prema LGBTI osobama koje prevladava na internetskim portalima i društvenim mrežama, a koje nerijetko preraste u diskriminaciju i kaznena djela učinjena iz mržnje. Kazneni zakoni Federacije BiH i Brčko distrikta, dakle, trebali bi biti izmijenjeni na način na koji je to učinjeno u Republici Srpskoj.

8 Krivični zakon BD-a, članak 2., stavak 37. http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/zakoni/Krivicni_zakon_Brcko_distrikta_10_03_bos_web.pdf

9 Napomena – poglavlje preuzeto iz: Rozi izvještaj 2018. – Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini (Vasić, V., Bošnjak, E., Pandurević, D., Isić, L., Blažević, J. i Huremović, L.), Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2018., str. 23.

Kaznena djela učinjena iz mržnje u Bosni i Hercegovini

Nepostojanje jedinstvene metodologije prikupljanja podataka o kriminalitetu na teritoriju čitave Bosne i Hercegovine znatno otežava uvid u razmjere kaznenih djela učinjenih iz mržnje. Državne institucije poput Federalnog zavoda za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine, Republičkog zavoda za statistiku Republike Srpske, Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, Ministarstva pravde Federacije Bosne i Hercegovine i Ministarstva pravde Republike Srpske, zatim Federalnog tužiteljstva Federacije Bosne i Hercegovine i Republičkog tužilaštva Republike Srpske ne vode evidencije o stanju kriminaliteta po kaznenim djelima pojedinačno, već po skupinama kaznenih djela – i to na različit način.¹⁰

Takav način vođenja statistike državnih institucija otežava uvid u kojoj su mjeri kaznena djela učinjena iz mržnje zastupljena u ukupnoj strukturi kriminaliteta. Dodatno, pored već spomenutih institucija, ni policijske agencije ne vode posebne evidencije o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje. Uvidom u postojeće statistike (statistike već spomenutih institucija), može se zaključiti da je, u odnosu na ostala kaznena djela, broj registriranih i procesuiranih kaznenih djela ove vrste minimalan.¹¹

Iako je pri Ministarstvu sigurnosti BiH imenovana kontakt osoba na nacionalnoj razini za kaznena djela učinjena iz mržnje, nažalost, ovaj mehanizam još uvijek u praksi nije zaživio. To u suštini znači da imenovana kontakt osoba, odnosno Ministarstvo sigurnosti BiH, ne prikuplja niti raspolaže bilo kakvim statističkim podacima vezano za kaznena djela učinjena iz mržnje. Misija OSCE-a u BiH je u svom izvješću *Borba protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Analiza incidentata motiviranih predrasudama u Bosni i Hercegovini, sa preporukama (2012)*¹² izdala preporuke Ministarstvu sigurnosti BiH:

- Uspostaviti mehanizam za konzultacije između agencija za provedbu zakona, civilnog društva i predstavnika _ca žrtava;
- Biti središnja institucija za prikupljanje svih podataka i razvrstanih statističkih podataka o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje u BiH, te raditi na uspostavi usklađenijeg načina prikupljanja podataka na svim razinama (entitetskoj i kantonalnoj);
- Omogućiti potrebne uvjete za rad i pružiti potporu nacionalnoj kontakt osobi za kaznena djela učinjena iz mržnje u BiH da ispuni svoju ulogu i izvrši povjerene zadatke koji uključuju osiguravanje pouzdanih podataka o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje, te njihovo prosljeđivanje ODIHR-u u jednom godišnje.

10 Bys, C., Filipović, Lj., Fruncillo, M., Hodžić, E., Lalić, V., Mehmedić, A., Pećanac, A., Sanctis, F., Smith, A. Krivična djela počinjena iz mržnje: Izazovi reguliranja i procesuiranja u BiH

11 [Ibid.](#)

12 Vidjeti izvješće Misije OSCE-a u BiH, *Borba protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Analiza incidentata motiviranih predrasudama u Bosni i Hercegovini, sa preporukama (2012)*

Uzimajući u obzir ozbiljnost i utjecaj kaznenih djela učinjenih iz mržnje na društvo u Bosni i Hercegovini, pojedine organizacije civilnog društva koje djeluju na području Bosne i Hercegovine te međunarodne organizacije, kao jedan dio svojih aktivnosti, započele su monitoring incidenata/kaznenih djela učinjenih iz mržnje. Stoga, može se reći da organizacije civilnog društva koje vrše monitoring kaznenih djela učinjenih iz mržnje djeluju kao poveznica između institucija, žrtava i svjedoka_inja zbog svog terenskog rada, komunikacije s institucijama, žrtvama i svjedocima_kinjama.

Pored lokalnih organizacija civilnog društva u BiH, monitoring mržnje, incidenata/prekršaja/kaznenih djela učinjenih iz mržnje kontinuirano radi i Misija OSCE-a u BiH. Od 2003. godine zemlje članice OSCE-a preuzele su niz obveza u rješavanju problema kaznenih djela učinjenih iz mržnje,¹³ a 2009. godine Ministarsko vijeće je usvojilo svoju prvu odluku koja je isključivo posvećena kaznenim djelima učinjenim iz mržnje. Pored toga što je ponovo naglašena potreba za usvajanjem odgovarajućih zakona i pružanja potpore žrtvama kaznenih djela učinjenih iz mržnje, odlukom su zemlje članice pozvane da „prikupljaju, čuvaju i objavljuju dovoljno detaljne i pouzdane podatke i statistiku o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje (...) uključujući i broj slučajeva prijavljenih policiji, broj pokrenutih kaznenih postupaka i broj izrečenih presuda.“¹⁴

Sukladno tome, zemlje članice OSCE-a, uključujući i Bosnu i Hercegovinu, preuzele su odgovornost za odgovarajuće zakonodavstvo, prikupljanje statističkih podataka, provedbu detaljnih istraga i procesuiranje kaznenih djela učinjenih iz mržnje te, po potrebi, obuke vezane za ovu tematiku. Misija OSCE-a u BiH podržava institucije vlade, pravosudni sustav, lokalna tijela vlasti i civilno društvo u učinkovitom reagiranju na ovakve vrste incidenata. Incidenti učinjeni iz mržnje su često nasilna izražavanja netolerancije koja ulijevaju strah i unose razdor u zajednice. Ključno pitanje u borbi protiv ovih incidenata je rješavanje problema predrasuda koji leži u osnovi ovih razdirućih djela. Monitor mržnje sadrži mjesečni pregled incidenata i reakcija na te incidente na cijelom teritoriju BiH.

13 Odluka Ministarskog vijeća OSCE-a br. 4/03, Maastricht, 2. prosinca 2003.

14 Odluka Ministarskog vijeća OSCE-a br. 9/09, Atena, 1. – 2. prosinca 2009.

3. MOTIVI KAZNENIH DJELA UČINJENIH IZ MRŽNJE¹⁵

.....

Iako su žrtve najčešće članovi_ice manjinskih zajednica, svatko može biti žrtva kaznenog djela učinjenog iz mržnje. Imovina koja pripada ili se dovodi u vezu sa zajednicom, kao što su vjerski objekti, također je meta kaznenih djela učinjenih iz mržnje.

Sa svim kaznenim djelima učinjenim iz mržnje mora se postupati podjednako ozbiljno, bez obzira na to tko je žrtva, a tko počinitelj_ica.

Identificiranje društvenih skupina prema kojima su najčešće usmjerena kaznena djela učinjena iz mržnje i određivanje zaštićenih karakteristika svakako je najvažniji dio borbe protiv ovakvih kaznenih djela te osnova za donošenje odredbi kojima se ona reguliraju.

Zaštićene karakteristike određuju se prema potrebama i specifičnostima društva i država u kojima se regulira kazneno djelo učinjeno iz mržnje, prilikom čega se u obzir uzimaju različiti čimbenici od najvidljivijih i najprimjetnijih karakteristika koje izdvajaju neku skupinu osoba do trenutnih događanja u društvu i dugotrajne neravnopravnosti i diskriminacije određenih društvenih skupina. Zakonima većine zemalja zaštićene su karakteristike kao što su rasa, nacionalnost, etnicitet i religijska pripadnost, a veoma često se ovoj listi dodaju i invaliditet, spol, rod, seksualna orijentacija, spolne karakteristike i rodni identitet.

Počinitelji_ice kaznenih djela iz mržnje ova djela izvršavaju na osnovi vlastite percepcije onoga što žrtve ili određena imovina predstavljaju. Tako se može dogoditi da ovo kazneno djelo bude izvršeno na osnovi pogrešne **pretpostavke počinitelja_ice o identitetu** žrtve. Prilikom reguliranja ali i procesuiranja kaznenih djela učinjenih iz mržnje bitno je eksplicitno naglasiti da motiv počinitelja_ice može biti i stvarna i pretpostavljena karakteristika žrtve, te da je za postojanje ovog djela bitna percepcija i počinitelja_ice o žrtvi bez obzira odražava li ona zaista identitet žrtve.

Žrtve kaznenih djela učinjenih iz mržnje mogu biti i osobe koje su **privatno ili profesionalno povezane s pojedincima_kama ili skupinom osoba koje počinitelj_ica negativno percipira** zbog neke njihove karakteristike. Ovakva kaznena djela često su usmjerena prema građanima_kama, članovima_cama civilnog društva i organizacijama koje podržavaju ili rade na ljudskim pravima marginaliziranih skupina.

¹⁵ Napomena – poglavlje koje slijedi u cijelosti je preuzeto iz: Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje – priručnik za Bosnu i Hercegovinu (priredili Blažević, J. i Vasić, V.), Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2016., str. 9 – 12.

Vrlo često motiv ovih kaznenih djela može činiti i **više od jedne zaštićene karakteristike**, npr. počinitelj_ica predrasude prema žrtvi može imati i na osnovi njene etničke ili nacionalne pripadnosti, i na osnovi vjere koju ona prakticira. Kazneno djelo učinjeno iz mržnje je svako kazneno djelo kod koga je djelomična ili isključiva pobuda za izvršenje bila mržnja, odnosno netrpeljivost ili predrasuda prema oštećenju osobi ili imovini, koja je zasnovana na njegovoj_njenoj stvarnoj ili pretpostavljenoj osobnoj karakteristici, odnosno osobnoj karakteristici s kojom se oštećeni_a dovodi u vezu, kao što su nacionalna ili etnička pripadnost, boja kože, vjerska uvjerenja, spol, seksualna orijentacija, invaliditet, zdravstveno stanje, rodni identitet, spolne karakteristike, jezik ili neka druga osobna karakteristika.

Dakle žrtva **kaznenog djela** učinjenog **iz mržnje može biti svaka osoba ili skupina osoba koja posjeduje neku od navedenih zaštićenih karakteristika ili je povezana s takvim osobama**. U cilju boljeg razumijevanja koje su to ranjive skupine koje se reguliranjem kaznenih djela pokušavaju zaštititi, nužno je definirati navedene zaštićene karakteristike.

Rasa je okvirni pojam koji se koristi da obuhvati veliku i rasprostranjenu skupinu ljudi sa zajedničkim precima, etničkim ili nacionalnim podrijetlom, fizičkim sličnostima i bojom kože. Bitno je naglasiti da je rasa neprecizan društveni konstrukt koji nema uporište u znanstvenim saznanjima i istraživanjima.

Etnička skupina je društveno definirana kategorija ljudi koji se međusobno identificiraju i od drugih skupina razlikuju po svojim karakteristikama kao što su religija, kultura, povijest, podrijetlo i jezik. Iako ponekada dolazi do preklapanja pojmova etniciteta i nacionalnosti, ova dva pojma treba razlikovati.

Nacionalnost u užem smislu podrazumijeva državljanstvo, tj. pravnu povezanost pojedinca_ke s određenom državom i ne ukazuje na njegovo_njeno etničko podrijetlo, dok u širem smislu može biti pokazatelj povezanosti pojedinca_ke ili skupine pojedinaca_ki s nacionalnom skupinom iz nekih drugih država.

Vjersko uvjerenje podrazumijeva set vjerovanja u vezi s ciljem, prirodom i svrhom nastanka svijeta i života, uključujuju ritualne i ceremonijalne obrede kojima se vjera izražava, moralni kod ponašanja koji vjernike_ce obvezuje, izgradnju vjerskih objekata, postojanje vjerskih redova i hijerarhije, itd.

Jezik u smislu zaštićene karakteristike podrazumijeva sustav komunikacije koji se koristi u određenoj državi ili društvenoj skupini/zajednici.

Invaliditet je pojam kojim se označavaju oštećenja ili ograničenja aktivnosti i sudjelovanja. Oštećenje je problem u funkciji ili strukturi tijela; ograničenja aktivnosti su poteškoće s kojima se susreću pojedinci_ke u izvršavanju zadataka ili radnji; dok je ograničenje sudjelovanja problem koji pojedinci_ke doživljavaju prilikom sudjelovanja u određenim životnim situacijama. Invaliditet nije samo zdravstveni problem, on je kompleksni fenomen koji ukazuje na odnos između tijela pojedinca_ke i društva u kojem on_a živi.

Zdravstveno stanje predstavlja odsutnost ili postojanje neke bolesti, kao i očekivano trajanje života, različite manifestacije bolesti uključujući različita

ograničenja funkcionalnosti i kvalitete života.

Spol je skup anatomskih, fizioloških i psiholoških karakteristike po kojima se među jedinkama iste vrste razlikuju muške, ženske i interspolne.

Spolne karakteristike mogu biti primarne i sekundarne. Primarne spolne karakteristike podrazumijevaju one s kojima se rađamo, dakle kromosome, spolne hormone, spolne žlijezde, te vanjske i unutarnje genitalije. Sekundarne spolne karakteristike podrazumijevaju one koje su vidljive na tijelu i razvijaju se kasnije s dostizanjem spolne zrelosti kao što su razvoj grudi, rast dlaka na licu i tijelu, promjena glasa, itd. Spolne karakteristike obično se dijele na muške i ženske. Odstupanje spolnih karakteristika od tipične binarne podjele na muške i ženske naziva se interspolnost i ona može imati različite oblike.

Rod je društveni konstrukt kojim se obuhvaćaju društveno prihvaćene i stvorene ideje i pretpostavke o muževnosti i ženstvenosti.

Seksualnom orijentacijom označava se fizička, romantična, duhovna i emotivna privlačnost prema osobama istog, različitog ili oba spola. Seksualna orijentacija može biti heteroseksualna, homoseksualna ili biseksualna.

Heteroseksualnost je emotivna, seksualna, duhovna, romantična i/ili druga privlačnost prema osobama suprotnog spola.

Homoseksualnost je emotivna, seksualna, duhovna, romantična i/ili druga privlačnost prema osobama istog spola.

Biseksualnost je emotivna, seksualna, duhovna, romantična i/ili druga privlačnost prema osobama oba spola.

Aseksualnost je seksualna nezainteresiranost za druge osobe, koja ne isključuje emotivnu, duhovnu i druge privlačnosti.

Rodni identitet je dio osobnog identiteta i odnosi se na društvenu i osobnu percepciju svake osobe o pripadanju ili odstupanju (nepripadanju) od vlastitog biološkog spola. Rodni identitet se tiče samoidentifikacije svakog ljudskog bića i prevladava binarni koncept muškog i ženskog. Prema vlastitom doživljaju rodnog identiteta osobe mogu biti cisrodne i transrodne.

Transrodne osobe su osobe koje žele izraziti svoj rodni identitet na način drugačiji od uobičajenog izražavanja spola koji im je pripisan pri rođenju, i mogu se identificirati kao muškarci, žene, nijedno, oboje ili nešto drugo, a taj identitet ne mora biti usklađen s njihovim spolom. *Cisrodne osobe* su osobe čiji rodni identitet odgovara i zasniva se na njihovom biološkom spolou.

4. ŽRTVE KAZNENIH DJELA UČINJENIH IZ MRŽNJE¹⁶

Kaznena djela učinjena iz mržnje u Bosni i Hercegovini najčešće su motivirana **etničkom, nacionalnom i/ili religijskom pripadnošću te seksualnom orijentacijom i rodnim identitetom** žrtve. Ova kaznena djela često su usmjerena protiv sljedećih kategorija:

Povratničke zajednice

Povratnicima_ama se smatraju izbjeglice iz BiH ili raseljene osobe, državljani_ke BiH iz inozemstva, koji_e su u procesu povratka ili su se vratili_e u svoje ranije prebivalište. Povratničke zajednice su, često, izolirane i ugrožene.

Kaznena djela učinjena iz mržnje protiv ovih zajednica šalju snažnu poruku netrpeljivosti i izazivaju veliki strah te dodatno otežavaju proces asimilacije ovih osoba u sredinu u kojoj žive. Zbog ranijih sukoba i konflikata koji proizlaze iz nacionalnih, etničkih i vjerskih tenzija i netrpeljivosti, kao i diskriminacije koju trpe, pripadnici_e povratničkih zajednica mogu oklijevati kontaktirati ili se obratiti policiji i drugim državnim institucijama zbog straha od ponovne viktimizacije.

Vjerski i sakralni objekti

Sakralni i vjerski objekti podrazumijevaju objekte namijenjene za potrebe obavljanja religijskih obreda te smještaj religijskih dužnosnika_ca.

Najčešći napadi na vjerske i sakralne objekte događaju se nad objektima vjerske zajednice koja je manjina na području gdje se napad dogodio. Napadi na ove objekte, ali i privatnu imovinu članova_ica manjinskih zajednica, jednako kao i napadi na povratničke zajednice, šalju poruke netrpeljivosti i ranjivosti te pojačavaju atmosferu straha i produbljuju nepovjerenje između društvenih skupina.

Pripadnici_e seksualnih i rodnih manjina

Pripadnicima_ama seksualnih i rodnih manjina smatraju se one osobe čija je seksualna orijentacija drugačija od heteroseksualne i čiji rodni identitet ili spolne karakteristike ne odgovaraju društveno prihvaćenoj binarnoj podjeli na muško i žensko. Pripadnici_e ovih skupina posebno su ranjivi_e; napadi na njih često se događaju na javnim mjestima.

¹⁶ Napomena – poglavlje koje slijedi u cijelosti je preuzeto iz: Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje – priručnik za Bosnu i Hercegovinu (priedili Blažević, J. i Vasić, V.), Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2016., str. 12 – 15.

Napadi na ove osobe, zbog diskriminacije i opresije koju su trpjele kroz povijest te neravnopravnog položaja u kojem se nalaze i netolerantnog stava bh. društva, doprinose zatvorenosti i nepovjerenju zajednice u državne institucije te nepri-
javljivanju kaznenih djela. Stigma koju ove osobe trpe u društvu još više oteža-
va njihovu komunikaciju i ostvarivanje kontakta s državnim institucijama zbog
potencijalnih negativnih posljedica koje dodatno autiranje može imati na njihov
život (veću vidljivost, odbacivanje sredine, obitelji, prijatelja_ica, diskriminaciju na
radnom mjestu, nasilje). Autiranje (coming out) podrazumijeva javno i otvoreno
istupanje i afirmiranje vlastite seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

Pojam seksualne i rodne manjine obuhvaća lezbejke, gej muškarce, biseksualne,
interspolne i transrodne osobe.

Lezbejka je žena koju seksualno i/ili emotivno privlače druge žene.

Gej muškarac je muškarac kojeg seksualno i/ili emotivno privlače isključivo dru-
gi muškarci. *Biseksualna osoba* je osoba čija je seksualna orijentacija usmjere-
na prema osobama oba spola, odnosno osoba koju seksualno i/ili emocionalno
privlače osobe oba spola.

Interspolnim osobama smatraju se osobe čije spolne karakteristike, uključujući
kromosome, gonade i genitalije, odstupaju od tipične, binarne podjele na muška
i ženska tijela. Interspolne osobe, kao i muške i ženske osobe, imaju svoju sek-
sualnu orijentaciju i rodni identitet. U prošlosti ove osobe su često nazivane her-
mafroditima, ali se ovaj termin smatra diskriminativnim i medicinski potpuno
neispravnim.

Transrodna osoba je ona osoba koja osjeća, preferira ili bira da predstavi sebe
drugačije od očekivanih rodnih uloga koje joj tradicionalno pripadaju na osnovi
spola dodijeljenog pri rođenju, bilo kroz način odijevanja, način govora, mani-
rizme, kozmetiku ili modifikacije tijela. Između ostalih, transrodnost se odnosi i
na osobe koje se ne identificiraju oznakama muško i žensko, zatim transeksualne
osobe, transvestite_kinje i cross-dresser osobe. Transrodnost je dakle krovni ter-
min koji, između ostalog, uključuje:

Transvestite_kinje – osobe koje vole da nose odjeću drugog spola. Transvestija, tj.
preoblačenje, nije povezana sa seksualnom orijentacijom osoba koje se preoblače.

Cross-dressing – povremeno oblačenje odjeće koja je tradicionalno dodijeljena
drugom spolu. *Cross-dresser osobe* – osobe koje su obično zadovoljne svojim pri-
pisanim spolom, a odjeću suprotnog spola oblače iz nekih drugih razloga (vlastito
zadovoljstvo, umjetničke svrhe, itd.).

Drag – termin koji se odnosi na kostime i prerašavanje u odjeću drugog spola ili
roda, koji obuhvaća drag queens – muškarce koji simuliraju žene, i drag kings –
žene koje simuliraju muškarce.

Transeksualne osobe – osobe koje imaju jasnu želju i namjeru da prilagode svoj
spol svom rodnom identitetu, kao i osobe koje su djelomično ili potpuno modifi-
cirale (uključuje fizičku i/ili hormonalnu terapiju i operacije) svoje tijelo i prezent-
aciju, izražavajući svoj rodni i/ili spolni identitet i osjećaj sebe.

Nacionalne manjine

Prema Zakonu o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina Bosne i Hercegovine, nacionalnom manjinom se smatra dio državljana_ki BiH koji_e ne pripadaju ni jednom od tri konstitutivna naroda, a sačinjavaju je ljudi istog ili sličnog etničkog podrijetla, iste ili slične tradicije, običaja, vjerovanja, jezika, kulture i duhovnosti i bliske ili srodne povijesti i drugih obilježja.

Ovim zakonom državi se predviđa obveza zaštite ravnopravnosti i ljudskih prava: **Albanaca_ki, Crnogoraca_ki, Čeha_inja, Talijana_ki, Jevreja_ki, Mađara_ica, Makedonaca_ki, Nijemaca_Njemica, Poljaka_inja, Roma_kinja, Rumunja_ki, Rusa_kinja, Rusina_ki, Slovaka_inja, Slovenaca_ki, Turaka_inja** i **Ukrajinaca_ki**, ali i drugih nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini.

Kaznena djela učinjena iz mržnje prema nacionalnim manjinama često ostaju neprijavljena, zbog veoma prisutnih stereotipa i predrasuda koje dovode do njihovog nepovoljnog položaja. Ove društvene skupine često nemaju sredstava ili im je onemogućen pristup mehanizmima za zaštitu ljudskih prava, ili zbog prethodno doživljenog zlostavljanja, etničkog profiliranja i diskriminacije od različitih državnih službenika_ca nemaju povjerenja u državna tijela. Također, nacionalne manjine u Bosni i Hercegovini susreću se s nizom poteškoća pri realiziranju svojih temeljnih ljudskih prava, posebno u oblastima stanovanja, privatnog vlasništva, zdravstvene zaštite, zapošljavanja i obrazovanja.

Kao i povratnici_e, i nacionalne manjine zbog ranijih negativnih iskustava s državnim institucijama, marginaliziranosti, netrpeljivosti i netolerantnosti bh. društva u odnosu prema njima, diskriminacije koju trpe, ali i straha od ponovne viktimizacije, mogu oklijevati da kontaktiraju ili se obrate policiji i državnim institucijama u slučajevima kaznenih djela učinjenih iz mržnje.

4.1. LGBTI osobe¹⁷

4.1.1. Kaznena djela učinjena iz mržnje nad LGBTI osobama

Institucionalno (ne)djelovanje

SOC je 2018. godine dokumentirao **33 slučaja kaznenih djela i incidenata motiviranih predrasudama na osnovi SORISK-a**.

Od samog početka 2018. godine, kao posebno zabrinjavajuće tendencije, pojavili su se **porast nasilja u obitelji, izražavanje homofobije i transfobije i međuvršnjačko nasilje** u obrazovnim institucijama. Ovi trendovi, kao i neprimjeren odgovor nadležnih institucija na njih, nažalost, nastavljaju se i dalje.

Od ukupno 33 slučaja, dokumentirana od siječnja do prosinca 2018. godine, **devet je slučajeva nasilja u obitelji**, koji su varirali od prijatni i ucjena, bespravno oduzimanja slobode i zabrana kretanja, nasilja i nanošenja tjelesnih ozljeda, do prisilnog liječenja. Počinitelji_ ce u svim ovim slučajevima većinom su bili_ e roditelji ili braća i sestre, uz potporu šire obitelji.

Homofobno i transfobno međuvršnjačko nasilje bilo je kontinuirani problem i u 2018. godini (**sedam slučajeva**). Iako su neki slučajevi prijavljeni nadležnim ministarstvima unutarnjih poslova i centrima za socijalni rad, i dalje je evidentan nedostatak konkretnog institucionalnog plana za suzbijanje međuvršnjačkog nasilja i razvijanje inkluzivne i tolerantne obrazovne sredine, koja bi uključivala i LGBTI perspektivu.

Početkom 2018. godine, točnije 9. veljače 2018. godine, Općinski sud u Sarajevu je četiri **godine nakon napada na festival Merlinka donio osuđujuću presudu** protiv jedne osobe, zbog kaznenih djela nasilničko ponašanje iz članka 362. Krivičnog zakona FBiH. Ovom presudom se utvrđuje kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci i istovremeno određuje da se ova kazna neće izvršiti ukoliko optuženi u roku od dvije godine od pravosnažnosti presude ne počini novo kazneno djelo.

U razdoblju od lipnja 2018. godine do lipnja 2019. godine SOC je zabilježio ukupno 31 slučaj incidenata i kaznenih djela motiviranih predrasudama na osnovi SORISK-a.

Potrebno je naglasiti da žrtve, zbog straha, i dalje ne prijavljuju sve incidente/napade kojima su bile izložene. Razlozi zbog kojih se nasilje ne prijavljuje, kako je već spomenuto, jesu nepovjerenje u službene osobe, njihova nesenzibiliziranost,

¹⁷ Parafrazirano: Rozi izvještaj 2019. – Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini (Dizdar, A., Hasanbegović, D., Isić, L., Pandurević, D., Blažević, J. i Huremović, L.), Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2019., str. 24 – 26.

needuciranost i nedostatak profesionalnog pristupa (postojanje predrasuda) prema LGBTI osobama. Nadalje, LGBTI osobe se boje i prisilnog/nepoželjnog autiranja i posljedica koje ono može izazvati unutar njihovih obitelji. Još jedan razlog je i činjenica da izostaje sustavna reakcija ili je postupanje nadležnih institucija neprimjereno što stvara osjećaj nepovjerenja u policiju i pravosudni sustav.

U istraživanju problema i potreba zajednice Sarajevskog otvorenog centra iz 2017. godine, pokazalo se da 60,9% LGBTI osoba strahuje za svoju sigurnost zbog toga što su LGBTI osobe, te se ne osjećaju primjereno zaštićenima niti im je osiguran minimum zaštite. Zbog SORISK-a, 25,4% (svaka 4. osoba) ispitanika_ ca istraživanja doživjelo je nasilje.

Dvije trećine ispitanih transrodnih osoba doživjelo je nasilje. Od toga, transfobne komentare primalo je 66,7% ispitanih transrodnih osoba, dok je transfobno verbalno zlostavljanje pretrpjelo 55,6% ispitanih. Naročito je zabrinjavajuće da je seksualno zlostavljanje doživjelo pet od ukupno 18 transrodnih ispitanika_ ca.

LGBTI osobe primjenjuju različite strategije izbjegavanja potencijalnih opasnosti iz straha od nasilja: čak 69,4% njih krije svoj LGBTI identitet, oko 55% ih izbjegava neka mjesta jer ih doživljava nesigurnim za LGBTI osobe, dok 19,4% izbjegava masovna okupljanja. Njih 12,5% izbjegavaju šetati sami_e, 7,4% ne koristi javni prijevoz, a skoro 7% ispitanika_ ca izbjegava izlaske iz kuće iz straha za svoju sigurnost, što može biti okvalificirano kao ekstremni slučaj samoizolacije uslijed ovog straha.

..... 4.1.2. Govor mržnje prema LGBTI osobama

Dokumentirani slučajevi

SOC je 2018. godine dokumentirao ukupno 39 slučajeva govora mržnje i pozivanja na nasilje i mržnju.

U razdoblju od lipnja 2018. godine do lipnja 2019. godine SOC je zabilježio ukupno 83 slučaja govora mržnje i pozivanja na nasilje i mržnju.

Od ukupnog broja dokumentiranih slučajeva, većina ih je prevladavala u online medijima – portalima, na kojima je ispod objavljenih članaka ostavljen prostor gdje su registrirani_e članovi_ice mogli_e ostavljati komentare, koji su u najvećem broju slučajeva sadržavali govor mržnje usmjeren prema LGTBI osobama. Najveći broj slučajeva govora mržnje zabilježen je u razdoblju od travnja do lipnja 2019. godine nakon najave održavanja prve Bh. povorke ponosa.

Zaključak/preporuke

Potrebno je izmijeniti i dopuniti kaznene zakone Federacije BiH i Brčko distrikta, te odredbe o poticanju na mržnju i nasilje proširiti tako da uključuju i SORISK kao zaštićene osnove.

S ciljem borbe protiv homofobije i predrasuda unutar institucija, potrebno je konstantno educirati i informirati policijske službenike_ ce, tužitelje_ ice, suce_ sutkinje i državne službenike_ ce o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje i poticanju na mržnju i nasilje prema LGBTI osobama.

Treba unaprijediti suradnju policije i pravosuđa u procesuiranju kaznenih djela učinjenih iz mržnje nad LGBTI osobama kroz usvajanje protokola o postupanju u slučajevima ovih kaznenih djela, u kojima bi se nadležne institucije obvezale na zajedničku suradnju, ali i suradnju s civilnim sektorom što bi doprinijelo otkrivanju i primjerenom procesuiranju ovih kaznenih djela, te sustavno prikupljati podatke o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje na osnovi roda, ali i SORISK-a.

Potrebno je uvesti LGBTI inkluzivne module u nastavne planove i programe pravnih fakulteta i policijskih akademija, te u permanentne i specijalističke programe obuke policijskih službenika_ ca i ispite za državnu službu.

Nužno je osigurati učinkovitu i brzu istragu u slučajevima kaznenih djela učinjenih iz mržnje, naročito kada ih počine službenici_ e koji_ e provode zakone.

Treba imenovati kontakt osobe za incidente i kaznena djela koja su povezana s mržnjom u svim policijskim stanicama i tužiteljstvima.

Potrebno je razviti program borbe protiv međuvršnjačkog nasilja u osnovnim i srednjim školama, koji će obuhvatiti i homofobno i transfobno nasilje, kao i programe promidžbe tolerancije i stvaranja inkluzivnog obrazovnog sustava.

Nužno je educirati visokoškolsko/akademsko osoblje kako bi se ono senzibiliziralo za rad s LGBTI osobama, te prepoznalo, osudilo i izbjeglo govor mržnje prema LGBTI osobama.

4.2. Novinari_ ke.....

U poglavlju koje slijedi predstavljeni su podatci koji se odnose na govor mržnje i pozivanje na nasilje nad novinarima_ kama u razdoblju od lipnja 2018. godine do lipnja 2019. godine koje je dokumentirala i pratila Udruga BH novinara za navedeno razdoblje. Bitno je napomenuti da u ovom dijelu predstavljamo one slučajeve koji su prijavljeni policiji i koje je policija zabilježila, dok je broj slučajeva govora mržnje prema novinarima_ kama *de facto* veći, ali ih žrtve nisu prijavile policiji zbog nepovjerenja i/ili straha.

U razdoblju od lipnja 2018. godine do lipnja 2019. godine Udruga BH novinari je zabilježila ukupno 21 slučaj incidenata, govora mržnje i pozivanja na nasilje prema novinarima_ kama.

U nastavku dajemo pregled slučajeva monitoringa koji je radila Udruga BH novinari za navedeno razdoblje:

1. Novinarka BH radija 1, verbalne prijetnje, 18. lipnja 2018. godine

Na redovnom jutarnjem kolegiju, urednik IP-a verbalno je napao novinarku BH radija 1. Linija za pomoć novinarima poslala je pismo generalnom direktoru BHRT-a sa zahtjevom za informacijama što se točno dogodilo na kolegiju. Dostavljen nam je odgovor generalnog direktora kako nema potrebe da se miješamo u odnose unutar kuće. Mi smo ponovno 3. rujna 2018. godine dostavili e pismo na izjašnjenje generalnom direktoru BHRT-a te dopis (4. veljače 2019. g.) za dostavu informacije je li pokrenut stegovni postupak protiv urednika IP-a. Odgovor BHRT-a: Prema procjeni odgovornih u BHRT-u, u ovom slučaju nema mjesta za pokretanje stegovnog postupka, stoga i nije donesena takva odluka (20. veljače 2019. g.). Linija za pomoć novinarima cijeli je slučaj dostavila Instituciji ombudsmana za ljudska prava BiH na razmatranje (22. veljače 2019. g.). Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH nam je dostavila odgovor BHRT-a na izjašnjenje. Poslali e smo izjašnjenje Instituciji ombudsmana za ljudska prava BiH (14. ožujka 2019. g.), a ona je donijela preporuku broj P-73/19 (2. travnja 2019. g.); članak 177. Krivičnog zakona FBiH.

2. Novinar i urednik BHT-a, prijetnje smrću, 13. srpnja 2018. godine

Na društvenim mrežama kao i na privatni broj telefona uredniku IP-a stigle su prijetnje smrću jer je dao preporuku da voditelji ce vijesti ne nose srebrenički cvijet na reveru. Linija za pomoć novinarima poslala je upit Federalnoj upravi policije te podnesak za dostavu informacija o poduzetim radnjama. Upravni odbor Udruge BH novinari izdao je priopćenje za javnost. Federalna uprava policije dostavila je informaciju kako je predmet izvan njihove nadležnosti te da će postupiti po naredbi Ministarstva unutrašnjih poslova RS-a. Linija za pomoć novinarima (7. rujna 2018. g.) dostavila je upit za informacijom o predmetu Policijskoj upravi Istočno Sarajevo, a zatim i podnesak 21. rujna 2018. godine. Policijska uprava Istočno Sarajevo (1. listopada 2018. g.) dostavila je odgovor da je predmet dostavljen Okružnom javnom tužilaštvu Istočno Sarajevo na postupanje. Pisali e smo dopis Okružnom javnom tužilaštvu Istočno Sarajevo i poslali e podneske 7. studenog i 3. prosinca 2018. godine. Dobili e smo odgovor da je predmet zaveden pod brojem T 17 0 KTA 0010214 18, postupajući tužitelj N. N. Poslali e smo podnesak Okružnom javnom tužilaštvu Istočno Sarajevo (15. svibnja 2019. g.); članak 183 Krivičnog zakona FBiH.

3. Urednik portala Kvaka.ba, prijetnje, 13. srpnja 2018. godine

Na Facebook stranici portala Kvaka.ba N. N. je slao privatne poruke koje su sadržavale psovke i uvrede upućene glavnom uredniku. Linija za pomoć novinarima dala je uredniku portala pravni savjet te uputila dopis Federalnoj upravi policije da se izjasne jesu li upoznati e s prijetnjama i kakve će radnje poduzeti. Inspektor FUP-a kontaktirao nas je 28. rujna 2018. godine i tražio kontaktne informacije glavnog urednika portala radi njegova saslušanja vezi sa spomenutim prijetnjama. Linija za pomoć novinarima uputila je podnesak za dostavu informacija o slučaju Federalnoj upravi policije (12. veljače 2019. g.) te smo obaviješteni e da je predmet ustupljen Kantonalnom tužiteljstvu Sarajevo na postupanje (21. ožujka 2019. g.).

Linija za pomoć novinarima je uputila dopis Kantonalmom tužiteljstvu Sarajevo (25. ožujka 2019. g.) nakon čega smo dobili_e informaciju da u predmetu broj T09 0 KT 0126824 18 nije donesena konačna tužiteljska odluka (3. travnja 2019. g.).

4. Reporter portala Klix.ba, fizički napad, 26. srpnja 2018. godine

Na protestima bivših boraca Armije Republike BiH ispred Parlamenta FBiH, skupina bivših boraca fizički je nasrnula na reportera portala Klix.ba. Upravni odbor Udruge BH novinari izdao je priopćenje za javnost. Linija za pomoć novinarima uputila je dopis Ministarstvu unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo radi informacije o poduzetim radnjama. Ministarstvu smo 24. rujna 2018. godine poslali_e prvi, a 7. studenog 2018. godine drugi podnesak. Ministarstvo nam je dostavilo informaciju da je predmet predan Kantonalmom tužiteljstvu Sarajevo na daljnje postupanje (12. veljače 2019. g.). Poslali_e smo dopis Kantonalmom tužiteljstvu Sarajevo 12. veljače 2019. godine, na što smo 20. veljače 2019. godine dobili_e odgovor: Na službenoj stranici Tužiteljstva 13. prosinca 2018. godine objavljena je informacija da je Općinski sud Sarajevo potvrdio optužnicu Tužiteljstva protiv N. N. i N. N. zbog kaznenog djela nasilničko ponašanje. Glavni pretres u ovom predmetu zakazan je za 25. veljače 2019. godine pred Općinskim sudom u Sarajevu.

5. Novinarka portala Dnevnik.ba, prijetnje, 24. kolovoza 2018. godine

Nakon što je objavila niz tekstova o zločinima koje su počinili mudžahedini u Središnjoj Bosni u ratu 90-ih godina, novinarki su na društvenim mrežama upućene su prijetnje. Linija za pomoć novinarima uputila je dopis Ministarstvu unutarnjih poslova Hercegovačko-neretvanske županije da slučaj istraži i kazni počinitelje_ice. Ministarstvu smo potom poslali_e podnesak za dostavu informacija o slučaju (8. studenog 2018. g.). Odgovoreno nam je da se predmet nalazi kod Županijskog tužiteljstva Hercegovačko-neretvanske županije u Mostaru koje vodi istragu u ovom predmetu (16. studenog 2018. g.). Dostavili smo upit Županijskom tužiteljstvu (16. studenog 2018. g.), a potom i podnesak (3. prosinca 2018. g.). Županijsko tužiteljstvo nam je dostavilo informaciju da je postupajući tužitelj angažirao na ovom predmetu Federalnu upravu policije (7. siječnja 2019. g.). Linija za pomoć novinarima Federalnoj upravi policije poslala je zahtjev da se ispita predmetni slučaj (14. veljače 2019. g.), a ona nas je obavijestila da su podnijeli_e izvješće Županijskom tužiteljstvu Hercegovačko-neretvanske županije u Mostaru (27. veljače 2019. g.). Poslali_e smo dopis Županijskom tužiteljstvu (4. ožujka 2019. g.), koje je u svom odgovoru navelo da se protiv jedne osobe vodi istraga i da ćemo o konačnom ishodu biti pravovremeno obaviješteni_e (25. ožujka 2019. g.).

6. Novinarka portala Direkt, pritisci/prijetnje, 19. rujna 2018. godine

Iz povjerljivih izvora bliskih policijskim krugovima novinarki je upućeno da se pripazi moguće odmazde zbog tekstova o problemima u Policijskoj upravi Trebinje objavljenih na portalu Direkt. Linija za pomoć novinarima dala je pravni savjet novinarki; članak 150. Krivičnog zakona RS-a.

7. Novinarka EuroBlica, kleveta, 18. prosinca 2018. godine

Nakon izjave na BN televiziji u kojoj je kao novinarka i feministkinja kritizirala iz-

javu direktora Tvornice obuče BEMA i političara vladajuće stranke u RS-u Marina Umičevića, navedeni je na svom Facebook profilu napisao niz uvreda, dovodeći u pitanje novinarski i građanski dignitet novinarkе. Linija za pomoć novinarima dala je pravni savjet novinarki.

8. Novinarka BN televizije, verbalni napad, 31. prosinca 2018. godine

Na godišnjoj konferenciji za medije predsjedatelj Predsjedništva BiH Milorad Dodik verbalno je napao novinarku BN televizije i dopisnicu iz Sarajeva. Dodik je BN televiziju okvalificirao kao „rušitelja Republike Srpske“. Upravni odbor Udruge BH novinari izdao je priopćenje za javnost; članak 177. Krivičnog zakona Federacije.

9. Dopisnik BN televizije, fizički napad, 27. kolovoza 2018. godine

Dvije su maskirane osobe metalnim šipkama fizički napale novinara ispred zgrade u kojoj živi. Tom prilikom novinar je zadobio teške tjelesne ozljede. Upravni odbor Udruge BH novinari izdao je priopćenje za javnost. Klub novinara Banja Luka izdao je četiri priopćenja za javnost. Linija za pomoć novinarima dostavila je Ministarstvu unutrašnjih poslova RS-a zahtjev za istragu ovog napada kao i kažnjavanje počinitelja. Ministarstvo nam je 6. rujna 2018. godine dostavilo odgovor da je istraga provedena i da je predmet na Okružnom javnom tužilaštvu u Banjoj Luci. Linija za pomoć novinarima uputila je dopis Okružnom javnom tužilaštvu u Banjoj Luci, a ono je 27. rujna 2018. godine dostavilo informaciju kako je otkriven jedan počinitelj kaznenog djela (N. N.) i određen mu je pritvor; postupajuća tužiteljica je Tatjana Ninković, a broj predmeta je T13 0 KT 0044857 18. Poslali smo novi dopis Okružnom javnom tužilaštvu u Banjoj Luci da se izjasni na okolnosti prijave (5. studenog 2018. g.), a podnesak 3. prosinca 2018. godine. Novi podnesak Okružnom javnom tužilaštvu u Banjoj Luci poslali smo 14. veljače 2019. godine. U Okružnom sudu u Banjoj Luci za 21. veljače 2019. godine zakazano je suđenje N. N. optuženom za pokušaj ubojstva novinara. Okružno javno tužilaštvo u Banjoj Luci nas je obavijestilo da je potvrđena optužnica protiv N. N. i da je održan glavni pretres, dok je protiv drugog počinitelja raspisana međunarodna potjernica (22. veljače 2019. g.).

10. Novinarka i urednica BHRT-a, prijetnje/pritisci, 10. siječnja 2019. godine

Na osobnom Twitter nalogu novinarka je napisala: „Srećan ti rođendan, Republiko!“ Na to su uslijedile brojne poruke koje su obilovale govorom mržnje, prijetnji, uvreda, poziva na linč, itd. Linija za pomoć novinarima je uputila Federalnoj upravi policije zahtjev za dostavu informacija o slučaju prijetnji novinarki te podnesak o poduzetim radnjama (9. svibnja 2019. g.). Federalna uprava policije nam je dostavila odgovor da su tražili i daljnje smjernice za postupanje u ovom predmetu od Kantonalnog tužiteljstva Sarajevo, ali da do danas nisu dobili i traženu informaciju (17. svibnja 2019. g.). Linija za pomoć novinarima uputila je dopis Kantonalnom tužiteljstvu Sarajevo (20. svibnja 2019. g.), a ono nas je obavijestilo da u predmetu broj T09 0 KTA 0133654 19 još nije donesena konačna tužiteljska odluka (29. svibnja 2019. g.).

11. Ekipa RTRS-a, fizički napad, 11. siječnja 2019. godine

Nepoznata je osoba, nakon što je ugledala parkirano vozilo ekipe RTRS-a, na vozilo pljunula i udarila nogom u vrata. Upravni odbor Udruge BH novinari izdao je priopćenje za javnost i osudio napad. Linija za pomoć novinarima uputila je dopis Ministarstvu unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo (11. siječnja 2019. g.), na koji smo dobili_e odgovor da su policijski_e službenici_e izašli_e na mjesto događaja te upoznali_e vozača kombija ekipe RTRS-a sa zakonom dozvoljenim instrumentima za sankcioniranje napadača_ice (18. siječnja 2019. g.).

12. Kolumnist Al Jazeera Balkans, prijetnje/prijeti, 14. siječnja 2019. godine

Kolumnist televizijske mreže Al Jazeera Balkans zaprimio je prijetecu privatnu poruku na Facebook profilu od osobe koja se predstavlja kao N. N., a poruka glasi: „Završićeš kao Davor, balijo!“ Linija za pomoć novinarima uputila je Policijskoj upravi Banja Luka zahtjev za dostavu informacija o prijetnjama koje su upućene kolumnisti, kao i što su poduzeli_e u tom slučaju (14. siječnja 2019. g.). Policijska uprava nam je dostavila informaciju da kolumnist nije osobno prijavio navedene prijetnje te da je o svemu upoznat i dežurni tužitelj Okružnog javnog tužilaštva u Banjoj Luci koji je naložio da se poduzmu sve potrebne radnje u cilju dokumentiranja moguće izvršenog kaznenog djela ili prekršaja (30. siječnja 2019. g.). Policijskoj upravi Banja Luka ponovno je poslan dopis za dostavu informacija o predmetu (9. svibnja 2019. g.). Ministarstvo unutrašnjih poslova RS-a nam je odgovorilo kako kolumnist nije želio kazneno goniti osobu koja mu je prijetila putem Facebooka (31. svibnja 2019. g.).

13. Kolumnist portala Frontal.ba, prijetnje smrću, 15. siječnja 2019. godine

Nakon što je na portalu Frontal.ba objavljen tekst „Kotor Varoš ili da li su muslimani 1992. godine srpske policajce pekli“, upućene su prijetnje smrću autoru teksta. Linija za pomoć novinarima uputila je dopis Policijskoj upravi Banja Luka sa zahtjevom da se istraže ove prijetnje smrću (15. siječnja 2019. g.), a potom i podnesak za dostavu informacija o poduzetim radnjama u ovom slučaju (9. svibnja 2019. g.). Ministarstvo unutrašnjih poslova RS-a nam je dostavilo odgovor da je predmet poslan Okružnom javnom tužilaštvu u Banjoj Luci na postupanje (31. svibnja 2019. g.), kojem je potom Linija za pomoć novinarima poslala dopis (31. svibnja 2019. g.).

14. Vlasnik portala Visoko.co.ba, prijetnje smrću, 15. siječnja 2019. godine

Zbog serije tekstova o nepotizmu objavljenih na portalu Visoko.co.ba, sin načelnice Općine Visoko prijetio je smrću vlasniku portala. Linija za pomoć novinarima uputila je Policijskoj upravi Visoko zahtjev za dostavu informacija o slučaju prijetnji smrću i koje su mjere u tom slučaju poduzete (15. siječnja 2019. g.). Obaviješteni_e smo da je slučaj zabilježen pod brojem 0108 i da je s njim upoznat dežurni tužitelj Kantonalnog tužiteljstva Zeničko-dobojskog kantona, odnosno policijski_e službenici_e će nakon dokumentiranja predmetnog događaja predati izvješće Kantonalnom tužiteljstvu (8. veljače 2019. g.). Policijskoj upravi Visoko dostavili_e smo novi zahtjev za informacije o ovom slučaju (9. svibnja 2019. g.), na što smo dobili_e odgovor da je predmet na postupanju kod Kantonalnog tužiteljstva Zeničko-dobojskog kantona (29. svibnja 2019. g.). Linija za pomoć novinarima dostavila je dopis Kantonalnom tužiteljstvu (30. svibnja 2019. g.).

15. Glavni i odgovorni urednik lista Dnevni avaz, prijetnje/pritisci, 23. siječnja 2019. godine

Nepoznata osoba je telefonski kontaktirala glavnog i odgovornog urednika lista Dnevni avaz, zahtijevala da prestane pisati jer ljudi stradavaju i netko bi mogao biti ubijen. Linija za pomoć novinarima dala je pravni savjet glavnom uredniku lista te uputila dopis Policijskoj stanici Centar sa zahtjevom da se pronade osoba koja je uputila poziv, ali i zaštititi glavni i odgovorni urednik (23. siječnja 2019. g.). Podnesak za dostavu informacija poslan je Policijskoj stanici Centar Sarajevo (9. svibnja 2019. g.).

16. Urednik IP-a BHRT-a, prijetnje smrću, 12. veljače 2019. godine

Uredniku informativnog programa BHRT-a upućene su prijetnje smrću pismom koje je adresirano iz Chicaga (SAD) od osobe pod pseudonimom „Vojvoda Triva“. Upravni odbor Udruge BH novinari izdao je priopćenje za javnost.

17. Novinarka EuroBlica, prijetnje smrću, 13. veljače 2019. godine

Na telefonski broj redakcije EuroBlica nepoznata osoba prijetila je novinarki riječima: „Sve ću ti pobiti!“ Linija za pomoć novinarima uputila je Policijskoj upravi Banja Luka zahtjev za dostavu informacija kojima raspolažu o ovom slučaju (13. veljače 2019. g.), na što smo dobili e odgovor (20. veljače 2019. g.): Policijski e službenici e ove uprave su 15. veljače 2019. godine ispitali N. N., osumnjičenog da je izvršio kazneno djelo „ugrožavanje sigurnosti“ na štetu novinarka EuroBlica. Nakon redovne procedure, izvješće će biti poslano Okružnom javnom tužilaštvu u Banjoj Luci.

18. Novinarka, prijetnje smrću, 13. ožujka 2019. godine

Nakon objave u medijima da će navodno biti izabrana za veleposlanicu BiH u Republici Češkoj, novinarki i njenim članovima icama obitelji upućene su prijetnje smrću. Linija za pomoć novinarima uputila je zahtjev Federalnoj upravi policije da ispita slučaj (13. ožujka 2019. godine). Inspektor Federalne uprave policije kontaktirao je novinarku radi davanja izjave o incidentu. Podnesak je poslan Federalnoj upravi policije (11. lipnja 2019. g.).

19. Novinar lista Dnevni avaz, prijetnje/pritisci, 23. svibnja 2019. godine

Novinaru lista Dnevni avaz nepoznata osoba je uputila prijetnje privatnim porukama na Facebook profilu. Linija za pomoć novinarima uputila je dopis Policijskoj stanici Centar u Sarajevu da ispita prijavljene prijetnje.

20. Novinarka portala source.ba, verbalne prijetnje, 23. svibnja 2019. godine

Nakon objave teksta na portalu source.ba novinarka je dobila niz uvredljivih prijetnji. Linija za pomoć novinarima dostavila je dopis Policijskoj stanici Novi Grad u Sarajevu.

21. Blogger, prijetnje/pritisci, 7. lipnja 2019. godine

N. N. napisao je tekst u kojem vrijeđa, prijeti i širi govor mržnje prema N. N. Linija

za pomoć novinarima uputila je zahtjev za istragu Policijskoj upravi Banja Luka (7. lipnja 2019. g.).

Smjernice za djelovanje¹⁸

I policija i mediji imaju legitimne, profesionalne ciljeve i zadatke koje obje strane moraju poštivati i cijeniti da bi se postigla uspješna i uzajamno korisna radna suradnja. I policija i mediji se moraju ponašati sukladno zakonu.

Smjernice za policiju u ophođenju s medijima

1. Policija bi trebala poznavati prava novinara_ki, uključujući i: pravo na slobodu izražavanja, pravo na slobodu kretanja, kao i slobodu da bez ometanja putuju kroz zemlju. Novinari_ke ne mogu i ne smiju biti uhićeni_e bez određenog legitimnog razloga. Potom, pravo da tiskaju, distribuiraju i prodaju publikacije te emitiraju program bez kazne ili miješanja policije i vlasti.

2. Policija ne može tražiti od novinara_ki da se kod njih registriraju tijekom obavljanja svog posla, osim ako nije potrebna posebna dozvola (npr. mjesto zločina). Novinari_ke ili građani_ke ne smiju prilaziti mjestima koja su legitimno i jasno ogradena ili obilježena.

3. Policija se ne može miješati ili kazniti novinare_ke tijekom obavljanja njihovih profesionalnih zadataka. Novinari_ke imaju pravo fotografirati, snimati, praviti bilješke, promatrati, raditi intervjue i/ili izvješća, a da pri tom ne moraju tražiti dozvolu od vlasti ili policije.

4. Policija ne može novinarima_kama oduzimati opremu ili materijale, osim ako nije riječ o sudskoj naredbi ili nalogu. Materijali koji se konfisciraju sukladno kaznenom zakonu ili koji mogu poslužiti u sudskom procesu mogu se privremeno oduzeti i predati sudu na čuvanje.

5. Policija može od novinara_ke zahtijevati da otkrije samo svoju novinarsku karticu kada traži pristup mjestima ili događajima koji su otvoreni za novinare_ke, ali zatvoreni za javnost. Profesionalna kartica, koja sadrži ime, fotografiju, kao i naziv, adresu, logo i službeni pečat medija, dovoljna je za utvrđivanje profesionalnog identiteta.

6. Svoj identitet policajci_ke trebaju dati na uvid bilo kome tko to zatraži. Svi_e lokalni_e policajci_ke i osobe privremeno ovlaštene za posao policajca_ke moraju nositi identifikacijsku karticu izdanu od njihove stanice.

7. Policija ne može prisiliti novinara_ku da otkrije povjerljive izvore informacija.

8. Policija treba posebno paziti da istraži sve činjenice, bilo stvarne ili potencijalne, o nasilju, zastrašivanju ili napastovanju osoblja zaposlenog u mediju ili ukoliko je riječ o uništavanju opreme u mediju.

18 Preuzeto: Misija OSCE-a u BiH – Smjernice za policiju u ophođenju s medijima te Smjernice za medije u ophođenju s policijom

Smjernice za medije u ophođenju s policijom

1. Novinari_ke trebaju biti spremni_e otkriti svoj identitet u službenom kontaktu s policijom.
2. Novinari_ke trebaju sa sobom nositi novinarsku karticu tijekom obavljanja profesionalnih dužnosti. Obično je dovoljna kartica s imenom, fotografijom, te nazivom, adresom, logom i pečatom medija.
3. Novinari_ke trebaju poštovati policijske procedure kada prilaze mjestima s ograničenim pristupom.
4. Od novinara_ki se može zahtijevati da od policije ili drugih nadležnih tijela traže dopuštenje za pristup posebnim mjestima (npr. mjesto zločina ili sigurnosni uređaji), te mogu biti podvrgnuti_e posebnim ograničenjima ponašanja (npr. bez fotografiranja). U najgorem slučaju, uvjeti pristupa se trebaju unaprijed utvrditi.
5. Novinari_ke se trebaju pridržavati Kodeksa za tisak i online medije BiH pri obavljanju svojih profesionalnih zadataka, uključujući i slučajeve gdje je upletena policija.
6. Novinari_ke trebaju posebno paziti da istinito izvješćuju, te izbjegavati namjerno i svjesno objavljujivati netočne, iskrivljene ili varljive informacije. Novinari_ke trebaju izbjegavati namjerno ili svjesno objavljujivati materijale koji će ugroziti policijski rad i/ili istragu.
7. Novinari_ke imaju obvezu štiti povjerljive izvore informacija ukoliko budu predmet policijskog ispitivanja. Novinari_ke, kao i građani_ke, imaju pravo angažirati odvjetnika_cu tijekom policijskog ispitivanja.
8. Novinari_ke snose odgovornost u slučaju otkrivanja identiteta žrtve nasilja. Identitet djece ispod 18 godina, bile to žrtve ili počinitelji_ce kaznenog djela, treba čuvati dok policija ne otkrije imena. Identitet žrtava zločina učinjenog iz mržnje, a naročito žrtava silovanja, ne smije se otkriti bez žrtvinog dopuštenja. Identitet preminulih žrtava smije se otkriti tek uz dopuštenje uže obitelji, ili nakon formalne identifikacije.
9. Ukoliko se od novinara_ki traži da predaju materijale koje su napravili_le legitimnim novinarskim putem, oni_e mogu tražiti ovlaštenje na uvid. Ukoliko policija posjeduje ovlaštenje, tada može privremeno oduzeti materijale koji mogu poslužiti kao dokaz u kaznenom postupku. Ovi materijali se moraju predati sudu na čuvanje ili čuvanje na neki dugi način utvrđen sudom. U svakom slučaju, taj materijal se ne bi trebao upotrebljavati za izvješćivanje dok se ne dobije pravno mišljenje.
10. Novinari_ke se pozivaju da sve slučajeve prijetnji, zlostavljanja i/ili zastrašivanja prijave policiji, IPTF-u, OSCE-u, kako bi ih oni_e mogli_e riješiti ili vršiti monitoring.

4.3. Vijeće za tisak i online medije u Bosni i Hercegovini¹⁹

.....

Vijeće za tisak i online medije u BiH je samoregulacijsko medijsko tijelo, jedinstveno za cijelu Bosnu i Hercegovinu. Osnovano je 2000. godine na razini Federacije BiH, te reosnovano 2006. godine od 10 najvećih medijskih nakladnika na razini Bosne i Hercegovine. Tijekom 2010. godine svoj je mandat s tiskanih proširilo i na online medije, sukladno načelima razvoja medijske samoregulacije u Europi. Razvoj samoregulacije medija, kao osnova za slobodno demokratsko društvo, obveza je za sve zemlje koje se pripremaju pristupiti Europskoj uniji i preporuka je OSCE-a i Vijeća Europe.

Primarna zadaća Vijeća za tisak i online medije u BiH je zaštititi građane_ke od manipulativnog i neprofesionalnog medijskog izvješćivanja te posredovati između građana_ki nezadovoljnih izvješćivanjem medija i uredništva medija, nadgledati primjenu Kodeksa za tisak i online medije BiH i unapređivati profesionalne standarde izvješćivanja, te zaštititi slobodni novinarski rad od političkih, ekonomskih i bilo kojih drugih pritisaka koji ugrožavaju slobodu medija i novinarsko izvješćivanje.

Medijska samoregulacija je dobrovoljni proces prihvaćen od novinara_ki, urednika_ca i vlasnika_ca medija, u kojem oni_e samostalno uspostavljaju etičke profesionalne standarde, sukladno poveljama o ljudskim pravima i temeljnim slobodama te zakonima u BiH, obvezujući se na njih. Time osiguravaju neovisnost svoga djelovanja. Definiranje kodeksa profesionalne etike novinara pomaže medijima da definiraju funkciju, prava i obveze novinara_ki, prirodu sadržaja koji objavljuju i načine osiguravanja kvalitete i točnosti svojih izvješća, izbjegavajući samocenzuru. Pružanje mogućnosti publici da reagira, ukazuje na netočnosti u medijskom izvješćivanju i korigiranje tih netočnosti sukladno kodeksu jačaju povjerenje čitatelja_ica tiska, odnosno posjetitelja_ica online medija, stvarajući dobrobit za društvo i pospješujući slobodni protok informacija.

Sukladno tim načelima, Vijeće jača civilno društvo dajući mu alat za zaštitu ljudskih prava slanjem žalbi na netočno i neprofesionalno medijsko izvješćivanje. To je demokratski proces osnaživanja slobodnih odgovornih medija, kao i slobodnog i odgovornog društva.

Vijeće kao samoregulacijsko tijelo nema mandat da licencira, kažnjava ili zatvara medije. Ono koristi isključivo novinarska sredstva objave ispravke, demantija ili ispričavanja osobi kojoj je nanesena šteta pogrešnim i neprofesionalnim izvješćivanjem.

¹⁹ Informacije je pripremila i dostavila Ljiljana Zurovac, direktorica programa Vijeća za tisak i online medije u BiH.

Vrijednost medijske samoregulacije je upravo u tome da bez mehanizama kažnjavanja gradi slobodne medije i u isto vrijeme podjednako u taj proces uključuje i građane_ke. Prednosti medijske samoregulacije su da rješava mnogo slučajeva prije sudskog procesa, brzo, fer i besplatno, štedi novac i podnositelja_ke žalbe i medija, a oslobađa sudove tereta dugotrajnih i skupih procesa. U konačnici, stvara dobru osnovu za razvoj demokracije i slobodnog društva.

Ako postignutom moralnom satisfakcijom nakon medijacijskog procesa samoregulacijskog tijela građani_ke nisu u potpunosti zadovoljni_e, slobodni_e su podnijeti tužbu protiv medija i novinara_ki po građanskoj parnici sukladno zakonima o zaštiti od klevete ili Zakonom o zabrani diskriminacije u BiH, odnosno kaznenim zakonima kada je u pitanju govor mržnje, prijetnje i huškanje.

Vijeće za tisak i online medije u BiH je prvo osnovano samoregulacijsko tijelo u regiji Zapadnog Balkana i djeluje od 2000. godine. U svome sastavu ima vlasnike_ce i urednike_ce tiskanih i online medija, predstavnike_ce pravosuđa, akademske zajednice i civilnog društva iz cijele BiH. Registrirano je u Ministarstvu pravde BiH kao udruga, neprofitna medijska organizacija s pravom djelovanja na području cijele BiH. Neovisno je o političkim ili bilo kojim drugim utjecajima, multietničkog je sastava, i poštuje rodnu jednakost.

Vijeće je punopravni član Alijanse neovisnih medijskih vijeća Europe (AIPCE – Alliance of Independent Press Councils of Europe) i regionalne mreže samoregulacijskih tijela Zapadnog Balkana, Media NETHicsa, te Koalicije za borbu protiv govora mržnje i zločina iz mržnje.

U 19 godina djelovanja, postalo je respektabilna samoregulacijska institucija, prihvaćena i od medija i od građana_ki, odnosno lider samoregulacijskih medijskih tijela u regiji. Redovni je konzultant u uspostavi novih samoregulacijskih tijela u regiji i u postkomunističkim azijskim državama.

Tijekom godine, Vijeće prima veliki broj upita i **žalbi** od građana_ki, ali isto tako i od medijskih profesionalaca_ki kojima je veoma **često** potreban savjet oko etičkih dilema, posebno sa sve većom prisutnošću online i socijalnih medija. Prosječno, Vijeće primi od 300 do 450 **žalbi** u godini, poslanih većinom od građana_ki, potom od javnih službenika_ca, političara_ki, nevladinih organizacija i institucija.

Prihvatanje samoregulacije očituje se u podatku da se i do 45% primljenih **žalbi**, reagiranja ili demantija riješi u medijacijskom postupku s uredništvom, tj. objavom tih reagiranja ili uklanjanjem nepriličnih sadržaja s govorom mržnje i huškanjem iz sekcije komentara posjetitelja_ica na portalima.

Drugi dio **žalbi**, koji se iz raznih razloga ne riješi medijacijom, ide na razmatranje posebnom tijelu u sklopu Vijeća za tisak i online medije u BiH – **Žalbenoj komisiji**. Ona razmatra **žalbu** sukladno njenom sadržaju, objavljenom **članku/fotografiji**, odgovoru urednika_ice na upit o objavljenom **članku**, Kodeksu za tisak i online medije BiH, te Deklaraciji o slobodi političke debate u medijima izdane od Vijeća Europe.

Tijekom posljednjih 12 mjeseci, Vijeće je primilo 404 **žalbe**: 205 na urednički/novi-

narski sadržaj, a 199 na komentare posjetitelja_ica na portalima. Iz **žalbi**, koje je prihvatila **Žalbena** komisija i kojima je utvrđeno kršenje Kodeksa za tisak i online medije BiH, jasno je vidljiv drastičan porast broja medija bez vidljivih kontaktnih podataka, vlasništva, osoblja redakcije, tj. bez impressuma, neodgovorno i jednostrano izvješćivanje, zlouporaba slobode interneta i slobode govora, borba za **što** većim brojem posjetitelja_ica, pad etičkog novinarstva, utrka za većim brojem *lajkova*, nametnuti tržišni uvjeti i borba za opstanak medija. Mnogo je političke propagande i lažnih vijesti, govora mržnje u komentarima posjetitelja_ica online medija baziranog na nacionalizmu i predrasudama, diskriminirajućeg govora i kleveta, a iznad svega je vidljiv nedostatak pravilnog razumijevanja uloge medija u demokraciji, odnosno da rad medija treba biti u javnom interesu, a ne određene političke opcije ili korporacije.

Prema Kodeksu za tisak i online medije BiH, najviše je bilo kršenja profesionalnih odredaba koje se odnose na: uredničku odgovornost (članak 2), huškanje (članak 3), diskriminaciju (članak 4), točnost i fer izvješćivanje (članak 5), komentar, pretpostavku, činjenicu (članak 6), pravo na odgovor (članak 7), privatnost (članak 9), povjerljivost izvora informacija (članak 13) i žalbe (članak 15). Pored ovih, u manjem obujmu je bilo kršenja zaštite djece i maloljetnika (članak 11) i autorskih prava (članak 14).

Uvijek se postavlja pitanje: Što učiniti kako bi se ovakvo stanje popravilo i pomoglo urednicima_ama i medijima da se izbere za profesionalnost? Vijeće za tisak i online medije u BiH ima razvijene edukacijske programe za različite profesionalne skupine, među kojima su prije svega novinari_ke i građani_ke.

Obveza samoregulacijskog tijela je promijeniti način razmišljanja i razumijevanja slobode medija i slobode izražavanja.

Novinarstvo nije sloboda govora, ne spada u slobodu izražavanja, već ograničeno izražavanje koje funkcionira u okviru moralnih vrijednosti i profesionalne novinarske etike, u okviru profesionalnih standarda danih u Kodeksu za tisak i online medije BiH. Ono ima javnu ulogu i mora biti odgovorno i u interesu javnosti.

Edukacija novinara_ki i studenata_ica novinarstva veoma je bitna: od etike i medijske samoregulacije, važnosti pravovremenog izvješćivanja na bazi činjenica, poštujući privatnost osoba i nikome ne činiti štetu, do neovisnosti i izvješćivanja bez propagande i lažnih, manipulativnih vijesti, te nepristranog iznošenja svih strana priča. Odgovornost je ključna riječ koja se, na žalost, vrlo često zanemaruje.

Nakon deset godina realizacije **Škole** Medijske Etike za studente_ice žurnalistike sa svih sveučilišta iz BiH, Vijeće je razvilo edukacijsku platformu Online **Školu** Medijske Etike (www.mediaethics.eu) koja je otvorena za sve zainteresirane, nudeći specifične edukacijske video intervjuje.

Također je bitna i edukacija građana_ki o njihovom pravu na **žalbu** i na borbu za slobodnu, istinitu i pravovremenu informaciju, uz prateću medijsku pismenost, žalbenu proceduru Vijeća i odgovorno korištenje slobode izražavanja na internetu. Ovu edukaciju Vijeće provodi diljem BiH, često u suradnji s lokalnim nevladinim organizacijama.

Edukacija predstavnika_ca pravosuđa poseban je program o razumijevanju slobode medija i odgovornog medijskog izvješćivanja, prema članku 10 Konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama (ECHR), kao i o profesionalnim standardima novinarstva, razlikovanju mišljenja i **činjenice** (komentari i vijesti, činjenice, istraživački članci, satira i karikature), medijskoj samoregulaciji kao alatu u pretdsudskoj medijaciji, sukladno članku 8 Zakona o kleveti u FBiH, i posebno o govoru mržnje u medijima i kako ga zajedno adresirati (samoregulacijska tijela, policija i pravosuđe).

KAMPANJA VIJEĆA ZATISAK I ONLINE MEDIJE U BIH – „STOP! GOVOR MRŽNJE“ U KOMENTARIMA POSJETITELJA_ICA ONLINE MEDIJA

Vijeće za tisak i online medije u BiH redovno realizira specijalne kampanje protiv govora mržnje u komentarima posjetitelja_ica online medija, u suradnji s partnerima (IWPR – Institut za ratno i mirnodopsko izvješćavanje i MCM – Media Content Management).

U 2018. godini ova kampanja je obuhvatila sedam najposjećenijih online medija tijekom trajanja predizborne kampanje i tijekom Općih izbora u BiH.

<p>STOP! GOVOR MRŽNJE NIJE SLOBODA GOVORA</p> <p>ZALBE.VZS.BA</p>	<p>GOVOR MRŽNJE JE KRIVIČNO DJELO!</p> <p>HUŠKANJE, DISKRIMINACIJA, PRIJETNJE I UVREDE PO NACIONALNOJ, VJERSKOJ, RODNOJ ILI BILO KOJOJ DRUGOJ OSNOVI</p> <p><u>NEĆE BITI TOLERISANE</u> NA NAŠEM PORTALU</p>
--	---

Jedan od najvažnijih aspekata demokracije je glas i sposobnost koju on daje ljudima da se otvoreno izraze, slobodno govore svoje mišljenje te na kritičan način ukažu na štetne pojave u društvu. No, demokracija također podrazumijeva da oni_e koji_e su dovoljno sretni_e da žive u takvom društvu poštuju temeljne slobode drugih, te da su sposobni_e izraziti se na obrazovan, informiran, koherentnim i argumentiran način.

Govor mržnje nije sloboda govora. To je kriminalni čin. Govor mržnje je zlouporaba slobode izražavanja. Sloboda govora prestaje kada pojedinci_ke počinju ometati prava drugih i kada pozivaju na nasilje i kriminalne aktivnosti, a to uključuje huškanje, prijetnje, diskriminaciju, i slično.

Tri mjeseca prije i tijekom izbora 2018. godine monitori kampanje Vijeća za tisak i online medije u BiH „STOP! Govor mržnje“ uočili su i izbrisali 2544 komentara

s teškim govorom mržnje, huškanja i prijetnji. Isticale su se prijetnje upućene novinarkama, tužiteljicama i sutkinjama, potom migrantima i LGBT osobama. Primjetna je bila konfuzija ili nedostatak informacija oko razumijevanja što je to zapravo govor mržnje i što je dozvoljeno u okviru slobode izražavanja.

Jasno je da postoji očigledna frustriranost u javnosti, agresivnost pa čak i zloba. Uzrok leži u ratnom hororu koji je još uvijek svjež u sjećanju ljudi, ali ima i onih koji_e namjerno i otvoreno pozivaju na ponavljanje tog horora. S druge strane, bilo je također i pozitivnih reakcija korisnika_ca koji_e su pokazali_e da je edukacija jedan od načina kako prepoznati i adresirati govor mržnje kroz medijsku samoregulaciju. Oni_e su podržavali_e uklanjanje sadržaja govora mržnje, pa čak i citirali_e upozorenja koje su moderatori_ce postavljali_e. Ipak, većina nije bila zadovoljna brisanjem njihovih postavki s neprimjerenim sadržajima, a posebno ne s *banovanjem* zbog širenja govora mržnje, smatrajući to gušenjem slobode izražavanja i navodeći da je prostor u komentarima na online medijima jedino mjesto gdje mogu reći sve što žele.

Govor mržnje je kazneno djelo i trebalo bi ga procesuirati prema kaznenim zakonima u BiH. Ipak, malo je istraga po ovom pitanju, još manje podignutih optužnica ili izrečenih presuda. Nakon završetka kampanje, ostala su otvorena pitanja: Kako, kome i gdje podnijeti kaznenu prijavu protiv govora mržnje?, Koje su metode najučinkovitije u borbi protiv govora mržnje u sudskom okviru?, S kojim se preprekama suočava sudstvo u ovom procesu i kako ih prevladati?, Koja je odgovornost medija i političara_ki kada dođe do širenja govora mržnje?

Kada je riječ o slobodi izražavanja i standardima komunikacije na javnim platformama, sve zemlje na početku razvoja demokratskog društva imaju slične probleme, što je iz sociološke perspektive prilično razumljivo.

U mnogim od tih zemalja prvi put u povijesti svatko je slobodan otvoreno izreći svoje mišljenje. Stoga ne čudi što pojedinci_ke ne znaju kako to učiniti na koherentan i artikuliran način, iznoseći argumente za svoj stav, uz otvorenost za slušanje druge strane. Osobito je to vidljivo u razmjeni mišljenja na internetskim platformama, posebno kada one omogućuju određenu razinu anonimnosti.

Bosna i Hercegovina nije u ovome izuzetak, a nekoliko čimbenika utječe na problem. U analizi kampanje primijetili smo da se većina osoba više uzurjava zbog uvreda i psovki nego zbog stvarnog govora mržnje – posebno kada je iskazan suptilnijim formama i koristi već postojeće diskriminatorne predrasude u društvu. Ovo je razumljivo, s obzirom na to da uvrede prouzrokuju snažne emocionalne reakcije, uz to su veoma očite, te su učinkovit način izražavanja za osobe niže razine komunikacijskih vještina.

Pismenost mišljenja i izražavanja

Sloboda govora jamči svakome mogućnost otvorenog izražavanja mišljenja, ali ne daje i jamstvo da oni_e koji_e je uživaju imaju i sposobnost artikuliranja ideja na koherentan, svjestan i činjeničan način, posebno oni_e koji_e se nisu ranije susretali_e s javnim komunikacijskim kanalima. U društvu koje se pati s obrazovnim standardima, dubokim emocionalnim ranama ratova iza sebe te snažnim predra-

sudama prema onima drugih standarda i svjetonazora, javnost je opasno otvorena suptilnim i izravnim manipulacijama te lako postaje zapaljiva uz pomoć *internetskih trolova*, *clickbaitova*, lažnih vijesti i propagande. Obrazovanje mišljenja i artikuliranog izražavanja jedan je od ključnih aspekata u kreiranju demokratskog društva, posebno u društvima u kojima je govor mržnje neobuzdan i postao način komuniciranja, jer, ukoliko je javnost nesposobna artikulirati probleme na pravilan način, uvijek će se okrenuti govoru mržnje i vulgarnim uvredama, raspravljajući uz manje napora na emocionalno više zadovoljavajući način.

Posebno zanimljiv simptom nedostatka medijske pismenosti je taj da mnogi_e korisnici_e online medija ne čitaju dalje od naslova članaka, a kada su naslovi pisani na manipulativan način i s namjerom provokacije emocionalne reakcije publike, otvara se prostor za govor mržnje. Često ljudi reaguju na sam naslov i odmah idu na komentare bez da uopće razumiju o čemu se u tekstu govori. Kada su manipulativni članci, zapaljujuće političke izjave i *clickbaitovi* neobuzdani, a publika neobrazovana u prepoznavanju njih kao takvih, velika je vjerojatnoća da će emocionalno reagirati iz straha ili gnjeva, te će tako podleći korištenju diskriminatorskog govora mržnje.

Manipulativne poluistine i lažne vijesti su plodno tlo za govor mržnje, a kada ih javnost nije u stanju prepoznati kao takve, lako se manipulira u korištenje govora mržnje, čak i ako to nije primarni oblik komunikacije javnosti. Programi medijske pismenosti bitan su čimbenik u obrazovanju javnosti o tome kako prepoznati neetično ponašanje medija i kako reagirati ili ne na takvo ponašanje.

Slaba točka pismenosti izražavanja je i artikulacije mišljenja. Kada osoba nije sposobna pravilno izraziti svoje stavove ili nesuglasice s određenim temama ili drugim mišljenjima, ona će vjerojatno koristiti vulgaran ili nasilan govor i govor mržnje, često pogrešno tumačeći svoje pravo slobode izražavanja kao pravo napada na drugoga_u.

Tijekom trajanja kampanje „STOP! Govor mržnje“ (od 17. kolovoza do 17. studenog 2018. godine) zabilježena su 2544 slučaja koji spadaju u domenu govora mržnje. Pri tome treba uzeti u obzir da su neki komentari bili svrstani u više kategorija govora mržnje, što u konačnom zbiru daje veći broj slučajeva koji su evidentirani ovom analizom: 1011 slučajeva huškanja, 65 slučajeva prijetnji, 391 slučaj provokacija koje prethode govoru mržnje, 406 slučajeva provokacija na vjerskoj i nacionalnoj osnovi, 156 slučajeva uvreda i vulgarnosti vezanih za naciju ili vjeru, 160 slučajeva diskriminacije, seksizma, rasizma, šovinizma i primitivizma, te 355 slučajeva govora mržnje iz afekta.

Huškanje kao prva kategorija govora mržnje predstavlja pozive na „kriminalne radnje“. Ono je u ovoj kampanji Vijeća za tisak i online medije u BiH zabilježeno 1011 puta od ukupno evidentiranih slučajeva govora mržnje. Huškanje je bilo konstantno prisutno, tijekom čitave kampanje, a najčešće su ga koristili_e korisnici_e internetskih portala i socijalnih mreža. Ovo je veoma važan podatak ne samo za kampanju već i za daljnje smjernice u nastojanjima suzbijanja i smanjenja govora mržnje kao takvog.

Najviše komentara kategorije govora mržnje u vrijeme trajanja kampanje upućeno

je prema migrantima. Ovaj se broj gotovo udvostručio u listopadu 2018. godine, a povećanje je izazvano mnogobrojnim događanjima vezanim za migrante u Unsko-sanskom kantonu, kao i na državnoj granici prema Republici Hrvatskoj.

U vrijeme trajanja kampanje prijetnje su zabilježene 65 puta. Prijetnje se razlikuje od huškanja jer su po svojoj prirodi i izravne i neizravne. One po svome obliku i sadržaju predstavljaju posebno motiviran i angažiran oblik govora mržnje u negativnom kontekstu pa se mogu smatrati višim stupnjem govora mržnje, koji je naročito opasan jer poziva na konkretnu kriminalnu radnju. Stoga je razumljivo da ih je u ukupnom broju zabilježenih slučajeva manje evidentirano, ali smatramo kako na njih treba obratiti posebnu pažnju.

Provokacije koje prethode govoru mržnje zabilježene su 391 put. Može se zaključiti da je učestalost ove kategorija govora mržnje tijekom kampanje ostala uglavnom ista ili slična, iako je u rujnu uvedena nova kategorija – govor mržnje iz afekta.

Provokacije na vjerskoj i nacionalnoj osnovi nisu izravne uvrede i vulgarnosti. Govor mržnje ove kategorije zabilježen je 406 puta.

Uvrede i vulgarnosti vezane za spol, vjeru i naciju su izravne. Govor mržnje ove kategorije zabilježen je 160 puta tijekom kampanje. Javljao se najčešće u vezi s diskriminacijom na spolnoj osnovi (političarke, novinarke, tužiteljice), diskriminacijom na rasnoj osnovi (migranti_kinje/migrantska kriza u BiH), te diskriminacijom na osnovi seksualne orijentacije LGBTI osoba.

Govor mržnje iz afekta najbliži je kategoriji huškanja te predstavlja teži oblik govora mržnje, jer su njegov povod najčešće trenutačne emocije korisnika_ca izazvane nekim tragičnim događajem, pa se kao takve ne mogu uvrstiti u ovu kategoriju.

Analizirajući dosadašnje rezultate kampanje „Stop! Govor mržnje“, opći zaključak je kako je ovo problem koji će vjerojatno tek eskalirati. Uz daljnje razvijanje rješenja koja nude digitalne tehnologije, čime će se doprinijeti prepoznavanju i brisanju govora mržnje s portala u većoj mjeri, potrebno je raditi na suzbijanju njegovog uzroka.

Problem govora mržnje, sa svim svojim posljedicama koje kontaminiraju javni prostor, i dalje će ostati ukoliko se ne bude široko djelovalo u javnosti. Naime, nužno je suzbijati njegove uzroke.

5. DOBRE PRAKSE²⁰

.....

Suradnja s Policijskom akademijom Federacije Bosne i Hercegovine

Tijekom 2016. godine ostvarena je suradnja s Policijskom akademijom Federacije Bosne i Hercegovine (PA FBiH), što je rezultiralo educiranjem predstavnika_ca PA FBiH o ljudskim pravima LGBTI osoba, s posebnim naglaskom na kaznena djela učinjena iz mržnje prema LGBTI osobama. Predstavnici_e PA FBiH 2016. godine su prošli_e obuku zajedno s drugim policijskim agencijama Federacije BiH (Federalnim ministarstvom unutrašnjih poslova, Federalnom upravom policije i Direkcijom za koordinaciju policijskih tijela BiH). Nadalje, suradnja s PA FBiH se nastavila tako da su predstavnici_e Akademije bili_e uključeni_e u program Train the Trainer namijenjen policijskim službenicima_ama svih kantonalnih ministarstava unutarnjih poslova (MUP) FBiH s ciljem da ih se educira o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje prema LGBTI osobama kako bi oni_e dalje u svojim MUP-ovima mogli_e prenositi stečeno znanje svojim kolegama_icama kroz permanentne/obvezne edukacije, koje prolaze svi_e policijski_e službenici_e unutar jednog MUP-a.

Kao rezultat suradnje ostvarene 2016. godine, početkom 2019. godine Sarajevski otvoreni centar dobio je suglasnost od Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova da provede edukaciju kadeta_kinja na PA FBiH o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje. Edukaciju u sklopu redovne nastave u fondu od pedeset nastavnih sati prošli_e su polaznici_e PA FBiH i za čin osnovnog_e policajca_ke i za čin mladeg_e inspektora_ice. Cilj edukacije je da kadeti_kinje, po završetku Akademije, kada postanu policijski_e službenici_e, već na samom početku obavljanja svoje profesionalne policijske dužnosti budu upoznati_e s tematikom, ali i problematikom kaznenih djela učinjenih iz mržnje, te da stečena znanja koriste pri rasvjetljavanju ovih kaznenih djela. Nadalje, cilj je senzibilizirati ih za probleme izvedene iz incidenata i kaznenih djela učinjenih iz mržnje, te potrebe da se u potpunosti provede zaštita ljudskih prava, posebno onih ranjivih skupina u BiH.

Nastavak suradnje s Ministarstvom za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo

Početkom rujna 2018. godine, Sarajevski otvoreni centar je izradio model Izvještaja o rodnoj ravnopravnosti i ljudskim pravima žena i LGBTI osoba za Kanton Sarajevo, s pratećim akcijskim planom. Model izvješća obuhvaća zakonsku regulativu i prikaz stanja ljudskih prava LGBTI osoba i žena u različitim oblastima života. Prateći akcijski plan obuhvaća mjere čijom bi se implementacijom unaprijedila ljudska prava i položaj žena i LGBTI osoba u Kantonu Sarajevo.

20 Preuzeto iz: Rozi izvještaj 2019. – Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini (Dizdar, A., Hasanbegović, D., Isić, L., Pandurević, D., Blažević, J. i Huremović, L.), Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2019., str. 12 – 13.

Ovo izvješće Sarajevski otvoreni centar izradio je u suradnji s Ministarstvom za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo (MRSRI KS), Gender centrom Federacije Bosne i Hercegovine (GC FBiH) i drugim organizacijama civilnog društva koje djeluju u ovom kantonu. Izvješće će biti predloženo kao radni dokument za izradu kantonalnog operativnog plana za provedbu Gender akcionog plana 2018–2022. koji će Vlada Kantona Sarajevo raditi na inicijativu Skupštine Kantona.

Edukacija policijskih službenika_ca, tužitelja_ica i sudaca_sutkinja²¹

Kada su u pitanju policijske agencije i pravosudni sektor, Sarajevski otvoreni centar posljednjih nekoliko godina intenzivno radi na senzibiliziranju, ali i razvijanju različitih programa edukacije policijskih službenika_ca, tužitelja_ica i sudaca_sutkinja o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje. U nastavku je kronološki prikaz aktivnosti po godinama:

- Od 2014. godine organiziramo edukacije za policijske službenike_ce o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje prema LGBTI osobama u Ministarstvu unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo. Po prvi put SOC je zagovarao da se u permanentnu obuku uključi modul o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje prema LGBTI osobama, za osoblje Ministarstva (1500 policijskih službenika_ca je prošlo ovaj vid edukacije).
- 2014. godine smo ostvarili_e kontakt s policijskim službenicima_ama, s ciljem uspostavljanja bolje veze između policijskih službenika_ca iz četiri policijske stanice i LGBTI osoba, žrtava.
- Od 2015. godine aktivna je suradnja sa svim kantonalnim MUP-ovima na teritoriju Federacije BiH, odnosno edukacija za policijske službenike_ce o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje. To znači da su ove godine provedene edukacije u svim kantonalnim MUP-ovima.
- 2016. godine SOC je uspješno zagovarao sa svim kantonalnim MUP-ovima da u svoje permanentne obuke uključe modul o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje na teritoriju cijele Federacije BiH.
- 2016. godine SOC je organizirao *Train the Trainer* obuku za policijske službenike_ce o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje na teritoriju Federacije BiH, u svim kantonima. Ovo je bio prvi put da je netko pristupio policijskim službenicima_ama na ovaj način, kada je u pitanju tematika kaznenih djela učinjenih iz mržnje.
- 2016. godine SOC je organizirao edukaciju o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje prema LGBTI osobama za predstavnike_ce Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova (FMUP), Federalne uprave policije (FUP), Policijske akademije FBiH i Direkcije za koordinaciju policijskih tijela BiH.

21 Preuzeto iz: Blažević, J. (2019), Izvješće o pojavama govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini u razdoblju od lipnja 2017. godine do lipnja 2018. godine

- 2017. i 2018. godine svi su kantonalni MUP-ovi, kao rezultat SOC-ove zagovaračke inicijative, proveli edukacije policijskih službenika_ca o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje.
- Od 2012. godine SOC radi na podizanju svijesti javnosti i nadležnih vlasti o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje i njegovim negativnim posljedicama. SOC je 2013. godine kreirao prijedlog amandmana na Krivični zakon Federacije BiH u kojem se kaznena djela učinjena iz mržnje primjereno definiraju, uz poticanje na mržnju i netoleranciju. Amandmani su usvojeni u Parlamentu FBiH u travnju 2016. godine.
- Od 2014. godine SOC u suradnji s Centrom za edukaciju sudaca i tužitelja FBiH (CEST FBiH) svake godine kontinuirano educira tužitelje_ice i suce_sutkinje o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje, s posebnim naglaskom na suzbijanje diskriminacije i nasilja nad LGBTI osobama.
- 2018. godine SOC je ostvario suradnju i s policijskim službenicima_ama Granične policije BiH i Ministarstva sigurnosti BiH održavanjem edukacije o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje.
- 2018. godine SOC je u suradnji s Misijom OSCE-a u BiH proveo zajedničke edukacije o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje za policijske službenike_ce i tužitelje_ice Tuzlanskog i Sarajevskog kantona.
- 2018. i 2019. godine SOC je u suradnji s Misijom OSCE-a u BiH proveo osam poludnevničkih obuka o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje za pripadnike_ce marginaliziranih skupina u BiH (Romi_kinje, povratničke zajednice i LGBTI osobe).
- 2018. godine SOC je uspješno zagovarao s Policijskom akademijom Federacije BiH da se u sklopu osnovne obuke na Akademiji uvrsti modul o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje u fondu od 50 nastavnih sati. Zagovaračka inicijativa je uspješno realizirana i održana u razdoblju od dva mjeseca (veljača i ožujak 2019. g.) u sklopu koje su svi_e polaznici_e Akademije (generacija od 200 kadeta_kinja) i za čin policajac_ka i za čin mladi_a inspektor_ica prošli_e obuku o kaznenim djelima učinjenim iz mržnje.

LITERATURA

.....

Bajraktarević Pajević, D. (2016), Istraživanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Priručnik za policiju. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar.

Blagojević, B. (2010), Kulturno-geografski aspekt istraživanja govora mržnje na javnim površinama, 377 – 387. U: Duško Vejnović (ur.), Govor mržnje, Banja Luka: Defendologija, centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja.

Bys, C., Filipović, Lj., Fruncillo, M., Hodžić, E., Lalić, V., Mehmedić, A., Pećanac, A., Sanctis, F., Smith, A. Krivična djela počinjena iz mržnje: Izazovi reguliranja i procesuiranja u BiH. Analitika – Centar za društvena istraživanja, 2014.

Committee of Ministers Recommendation 97(20), 30 October 1997, Council of Europe.

Cvjetičanin, T., Sali-Terzić, S. i Dekić, S. (2010), Strategije isključivanja: govor mržnje u BH javnosti. Sarajevo: Mediacentar.

De Sanctis, F. (2014), Značaj procesuiranja govora mržnje u postkonfliktnim državama: lekcije iz Bosne i Hercegovine i lekcije za Bosnu i Hercegovinu.

European Commission against Racism and Intolerance., ECRI General policy recommendation No. 1: On combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance. 1996.

Europski savjet. Direktiva Europskog savjeta 2000/43 o primjeni principa jednakog tretmana među osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko porijeklo, Službeni list Europske unije 19. 7. 2000., L180/22.

General Assembly of UN. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima.

Ivandić Ninković, S., Puljić, B., Zločin iz mržnje u Bosni i Hercegovini: Brošura za građanke i građane, Asocijacija za demokratske inicijative, Sarajevo, 2014.

Jeness, V. i Grattet, R. (2001), Making Hate a Crime: From Social Movement to Law Enforcement, New York: Russel Sage Foundation.

Kivimäki, T., Kramer, M. i Pasch, P. (2012), The Dynamics of Conflict in the Multiethnic State of Bosnia and Herzegovina: Country Conflict-Analysis Study. 107 – 128.

Krivična djela počinjena iz mržnje: Izazovi reguliranja i procesuiranja u BiH, Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja.

„Krivični zakon Bosne i Hercegovine“. Službeni glasnik BiH, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10 i 40/15.

„Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine“. Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, br. 10/03, 45/04, 6/05 i 21/10.

„Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine“. Službene novine Federacije BiH, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 i 76/14.

„Krivični zakon Republike Srpske“. Službeni glasnik Republike Srpske, br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 67/13 i 64/17.

Komiteet pravnika za ljudska prava – YUCOM, Procesuiranje zločina iz mržnje i govora mržnje u pravu Srbije i evropski standardi, Beograd, 2018.

Lučić-Ćatić, M. i Bajrić, A. (2013), Procesuiranje krivičnih djela počinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja.

Lučić-Ćatić, M., Bajraktarević Pajević, D. i Kavazović, M. (2017), Criminal Sanctions and Hate Crime in Bosnia and Herzegovina, Proceedings of the 8th International Scientific Conference Security Concepts and Policies – New Generation of Risks and Threats, Vol III, 294 – 301.

Lučić-Ćatić, M., Bajraktarević Pajević, D., Nedostaci kaznene politike Tužiteljstva BiH i Suda BiH u slučajevima zločina iz mržnje i govora mržnje. Pregledni naučni rad.

Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, dostupno na: <http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/05bosniak/BRacialdiscrimination.pdf>. Pristupljeno: 20. 7. 2018.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, dostupno na: <http://www.mhr.gov.ba/PDF/MedunarodniPakt%20B.pdf>. Pristupljeno: 20. 7. 2018.

Mešić, A., Zločini iz mržnje: pravna istorija. Diskriminacija.ba, 2013. <http://diskriminacija.ba/zlo%C4%8Dini-iz-mr%C5%BEnje-pravna-istorija>. Pristupljeno: 20. 7. 2018.

M. M. (2018), Sarajevo i Tuzla: Ispisani antisemitski grafiti u objektima gdje žive Jevreji, dostupno na: <https://faktor.ba/vijest/sarajevo-i-tuzla-ispisani-antisemitski-grafiti-u-objektima-gdje-ive-jevreji-304238>. Pristupljeno: 20. 7. 2018.

Okvirna odluka Vijeća EU o borbi protiv određenih oblika i izraza rasizma i ksenofobije putem kaznenog prava, OJ L 328/55/2008.

OSCE/ODIHR (2009), Zakoni o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje: Praktični vodič. Varšava: OSCE/ODIHR.

OSCE/ODIHR (2009), Preventing and Responding Hate Crimes: A resource Guide for NGOs in the OSCE Region. Warsaw: OSCE/ODIHR.

OSCE/ODIHR (2010), Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje: Priručnik za Bosnu i Hercegovinu. Varšava: OSCE/ODIHR.

OSCE/ODIHR (2012), Tackling Hate Crimes: An analysis of bias-motivated inci-

dents in Bosnia and Herzegovina with recommendations.

Preporuka o općoj politici ECRI-a br. 10, dostupno na: https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/ecri-preporuka-br-10-2006-2_.pdf. Pristupljeno: 20. 7. 2018.

radiosarajevo.ba (2018), Zapaljena unutrašnjost pravoslavne crkve kod Visokog, dostupno na: <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/crna-hronika/zapaljena-untrasnjost-pravoslavne-crkve-kod-visokog/304472>. Pristupljeno: 20. 7. 2018.

Županović, B. (2014), Govor mržnje i jezičke manipulacije u Bosni i Hercegovini, 114 – 123. U: Kako prevazići govor mržnje: Zbornik radova, Banja Luka: Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja.

Blažević, J., Vasić, V., Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje – priručnik za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2016.

Vasić, V., Bošnjak, E., Pandurević, D., Isić, L., Blažević, J. i Huremović, L., Rozi izvještaj 2018. – Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2018.

Dizdar, A., Hasanbegović, D., Isić, L., Pandurević, D., Blažević, J. i Huremović, L., Rozi izvještaj 2019. – Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI osoba u Bosni i Hercegovini, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, 2019.

Blažević, J. (2019), Izvješće o pojavama govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini u razdoblju od lipnja 2017. godine do lipnja 2018. godine, Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar

O KOALICIJI ZA BORBU PROTIV GOVORA MRŽNJE I ZLOČINA IZ MRŽNJE

.....

Koalicija je oformljena početkom 2013. godine radi poboljšanja zakonskih okvira kojima bi se sankcionirali slučajevi govora i zločina iz mržnje.

Takoder, ona se zalaže i za implementaciju već postojećih zakona kojima su ova pitanja djelomično regulirana (kazneni zakoni Brčko distrikta, FBiH i RS-a, Zakon o zabrani diskriminacije BiH), aktivno radi na podizanju svijesti javnosti o tome što je zločin i govor iz mržnje, te koje ozbiljne posljedice oni imaju po bh. društvo.

Samo u 2013. godini u BiH je zabilježeno preko deset slučajeva zločina iz mržnje, od kojih su neki uključivali i fizičko nasilje, dok je Vijeću za tisak i online medije u BiH prijavljeno preko 90 slučajeva govora mržnje u medijskom i javnom prostoru.

Kazneno djelo učinjeno iz mržnje je svaki vid nasilja ili kaznenog djela koje je učinjeno prema osobi ili skupini osoba zbog stvarnih i/ili pretpostavljenih karakteristika, a nasilje se može manifestirati kao fizičko, verbalno, psihičko nasilje, prijetnje koje osoba ili skupina osoba trpi samo zbog toga što pripada određenoj manjinskoj/ranjivoj skupini.

Govor mržnje je svaki javni pisani ili usmeni govor koji degradira, ponižava ili širi mržnju spram individue, skupine osoba ili zajednice koje se percipiraju kao „drugačije“ zbog svojih karakteristika. Komentari na online medijima i društvenim mrežama, javni govori i izjave političkih/religijskih vrhova, desničarskih organizacija, tiskani materijali, grafiti... jesu oblici javnog govora koji mogu huškati i/ili izravno pozivati na nasilje spram „drugih“ i „drugačijih“ ili ih omalovažavati zbog njihovih različitosti.

Motiv za govor mržnje ili kazneno djelo učinjeno iz mržnje jesu karakteristike, odnosno identiteti osobe ili skupine koja je meta napada – nacionalna ili etnička pripadnost, boja kože, vjerska uvjerenja, spol, seksualna orijentacija, invaliditet, rodni identitet, i drugo.

Koalicija okuplja dvanaest nevladinih organizacija koje su već godinama aktivne u promidžbi i zaštiti ljudskih prava te borbi protiv diskriminacije:

Asocijacija za demokratske inicijative, Sarajevo

Centar za mlade KVART, Prijedor

Civil Rights Defenders, Sarajevo

Fondacija CURE, Sarajevo

Fondacija Mediacentar, Sarajevo

Inicijativa mladih za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Sarajevo

Otaharin, Bijeljina

Omladinska novinska asocijacija u BiH (ONA), Sarajevo

Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo

Udruga BH novinari, Sarajevo

Vijeće za tisak i online medije u BiH, Sarajevo

Tuzlanski otvoreni centar, Tuzla

O BH NOVINARIMA

.....

Udruga BH novinari je nepolitička, neprofitna organizacija čiji_e su članovi_ice novinari_ke, slobodni_e novinari_ke, studenti_ce novinarstva i drugi_e medijski_e uposlenici_e (foto-reporteri_ke, lektori_ce, korektori_ce, snimatelji_ce, video novinari_ke, online novinari_ke..), kojima je osnovna profesija novinarstvo.

Udruga je osnovana 2004. godine kao krovna udruga novinara_ki u Bosni i Hercegovini te aktivnostima pokriva cijeli teritorij države. Osnovni ciljevi Udruge su: (a) zaštititi i poboljšati slobode, prava i odgovornosti novinara_ki te zaštititi ugled i dostojanstvo novinarske profesije i (b) poboljšati pravo javnosti da bude informirana o događajima u društvu, kao i pravo svake osobe na slobodu mišljenja, izražavanja i pristup medijima.

Misija Udruge: BH novinari su multietnička asocijacija za zaštitu prava novinara_ki, unapređenje profesionalnih standarda i odgovornosti te poticaj razvoju demokratskog okruženja za rad medija u Bosni i Hercegovini i svijetu.

Vizija Udruge: U naredne tri godine želimo postati vodeća udruga novinara_ki u Bosni i Hercegovini sa snažnim kapacitetima za zaštitu statusnih i socijalnih prava novinara_ki te unapređenje novinarskih znanja i vještina. Kroz kupovinu vlastitog prostora i osiguranje uvjeta za približavanje financijskoj samoodrživosti, želimo biti mjesto okupljanja i djelovanja medijskih djelatnika_ca odanih vrijednostima novinarske profesije i demokratskog društva.

Usluge

Udruga osigurava svojim članovima_icama sljedeće vrste usluga:

(1) *Besplatna pravna i stručna pomoć* – zaštita novinara_ki i medija u slučaju fizičkog, političkog, ekonomskog i drugih pritisaka, kao i u slučajevima kršenja prava novinara_ki i slobode izražavanja;

(2) *Specijalizirani i tematski treninzi* – organizacija *in-house* treninga, radionica i seminara za razvoj i poboljšanje znanja i vještine novinara_ki i studenata_ica tematskim oblastima značajnim za prava novinara_ki, slobodu izražavanja, etičke i profesionalne, kao i primjenu zakona o zaštiti od klevete i zakona o slobodi pristupa informacijama;

(3) *Socijalne usluge i zaštita* – pružanje stručne i pravne pomoći u slučajevima kršenja novinarskih prava u radnom odnosu, poboljšanje kolektivnog ugovora za novinare_ ke i radnih uvjeta, pomoć u organizaciji sindikata nudeći mogućnost za reguliranje zdravstvenog i mirovinskog osiguranje, kao i hitnu financijsku potporu u slučajevima iznenadne bolesti ili prestanka radnog odnosa (u okviru Fonda solidarnosti Udruge);

(4) *Popusti i ostale usluge* – izdavanje međunarodnih press kartica, osiguranje popusta za autobusni, zračni i željeznički promet u Bosni i Hercegovini i u svijetu;

(5) *Zagovaranje i lobiranje* – aktivno sudjelovanje u izradi, donošenju i provedbi zakona, pravila i propisa koji se odnose na rad novinara_ ki i medija u BiH, organiziranje različitih vrsta konferencija, seminara i radionica, sudjelovanje na lokalnim i međunarodnim skupovima, kao i u tijelima Međunarodne federacije novinara (IFJ) te na njihovim kongresima.

Više o radu Udruge BH novinari možete pronaći na www.bhnovinari.ba

O SARAJEVSKOM OTVORENOM CENTRU

Sarajevski otvoreni centar (SOC) zagovara puno poštivanje ljudskih prava i društvenu inkluziju LGBTI osoba i žena. Sarajevski otvoreni centar je neovisna, feministička organizacija civilnog društva koja teži osnažiti LGBTI (lezbejke, gej, biseksualne, trans i interspolne) osobe i žene kroz jačanje zajednice i građenje aktivističkog pokreta. SOC također javno promiče ljudska prava LGBTI osoba i žena, te na državnoj, europskoj i međunarodnoj razini zagovara unapređivanje zakonodavstva i javnih politika u Bosni i Hercegovini.

Ovdje ćemo istaći samo neka postignuća koja se odnose na ravnopravnost LGBTI osoba i žena.

Pored psihosocijalnog i pravnog savjetovanja, nastavili_ e smo voditi jedini LGBTI medij u državi – portal www.lgbti.ba. Organizirali_ e smo treninge za policiju, tužiteljstva i sudove, te intenzivno radili_ e na stvaranju lokalne institucionalne mreže potpore LGBTI osobama u Kantonu Sarajevo, unapređenju prijedloga regulacije biomedicinski potpomognute oplodnje u Federaciji BiH, pravima radnica u vezi s diskriminacijom na osnovi spola i roditeljnog dopusta, ali i podizanju svijesti o rodno zasnovanom nasilju u BiH. Tijekom 2017. godine nekoliko naših zakonodavnih i policy inicijativa ušlo je u vladinu ili parlamentarnu proceduru.

Naš zagovarački fokus usmjerili_ e smo na pitanja politika za ravnopravnost žena i LGBTI osoba u BiH, reproduktivnih prava žena i muškaraca, roditeljstva u kontekstu pomirenja privatnog i poslovnog života, slobode okupljanja LGBTI osoba i unapređivanja institucionalnog okvira za zaštitu od nasilja i diskriminacije, te namjeravamo nastaviti rad na pitanjima koja se tiču trans osoba, istospolnih zajednica, društvene inkluzije, ali i položaja LGBTI osoba u obrazovanju, zdravstvu, radu i zapošljavanju. Tijekom protekle godine provodili_ e smo i medijske kampanje koje su dosegle preko milijun bh. građana_ ki, a organizirali_ e smo i LGBTI filmski festival Merlinka.

Više o našem radu možete pronaći na www.soc.ba.

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i univerzitetska biblioteka

Bosne i Hercegovine, Sarajevo

343.4(497.6)"2018/2019"(047.1)

IZVJEŠĆE o pojavama govora mržnje i kaznenih djela učinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini u razdoblju od lipnja 2018. godine do lipnja 2019. godine / [urednik Jozo Blažević]. - Sarajevo : Sarajevski otvoreni centar, 2019. - 45 str. ; 25 cm. - (Edicija Ljudska prava Sarajevskog otvorenog centra ; 70)

Bibliografija: str. 39-41 ; bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9958-536-64-9

COBISS.BH-ID 28144390
